

**Gemeente
Amsterdam**

Op de rand van water en land

**Archeologische begeleiding kadevernieuwing
Oudezijds Achterburgwal, Amsterdam (2019)**

**AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 128, 2021
Peter Kranendonk**

Inhoud

Inhoud	3
Samenvatting	5
Basisgegevens	6
1 Inleiding	6
2 Achtergronden en vraagstellingen	8
2.1 Historische achtergronden.....	8
2.2 Vraagstelling.....	9
2.3 Methoden en technieken	10
3 Sporen en structuren.....	13
3.1 Een roosterfundering voor een bakstenen kademuur	13
3.2 Een jongere kademuurfundering.....	19
4 Vondsten (Peter Kranendonk en Ronald Klein).....	26
4.1 Een kwantitatieve inventarisatie	26
4.1.1 Datering.....	28
4.1.2 Materiaalsoort en datering.....	30
4.1.3 Vondst en functie.....	34
4.1.4 Ruimtelijke verspreiding op basis van de baggervondsten.....	48
5 Synthese en conclusies.....	50
6 Literatuur.....	52
Bijlage 1 Sporen	53
Bijlage 2 Vondsten	54
Bijlage 3 Deventer systeem catalogus	57

Samenvatting

In de periode april - juni 2019 heeft de afdeling Archeologie van Monumenten en Archeologie (MenA) een Archeologische Begeleiding landbodems in combinatie met een Archeologische Begeleiding waterbodems uitgevoerd in het kader van de walmuurvernieuwing aan de oneven (oost) zijde van de Oudezijds Achterburgwal 93 - 149. De begeleiding is de voortzetting op het in 2011 onderzochte noordelijke deel voor de percelen 41 – 93.

Insteek van de begeleiding was inzicht te krijgen in de opbouw van de kademuur, alsmede in de ontwikkeling van dit gebied op basis van de aanwezige sporen/structuren en vondsten. Tijdens het onderzoek zijn twee fases van de houten fundering van de bakstenen kademuur in kaart gebracht. Daar waar in de 18de eeuw nog gebruik werd gemaakt van een roosterfundering, is voor de 19de eeuw sprake van een fundering van een houten vloer op kespen.

Behalve het onderzoek aan de fundering en opbouw van de kademuren, kon de grachtbodem tot op een diepte van ca. NAP -2 m op vondstmateriaal worden onderzocht. Hoewel sprake is geweest van het (regelmatig) opschonen van de grachtbodem, en van het amoveren van oudere vondsthoudende lagen onder en achter de kademuur, kon op basis van het vondstmateriaal wel een onderscheid in de functie van de buurt voor en na 1900 worden vastgesteld. Voor 1900 is met name sprake van een woon-werk buurt; na 1900 zien we een versterkte invloed van het uitgaansleven weerspiegeld in het afval.

Door een aanpassing in de toegepaste funderingstechniek voor de nieuwe kademuur, zijn de oudere roosterfundering en vondstlagen dieper dan NAP -2 m niet verder ontgraven en daardoor *in situ* behouden.

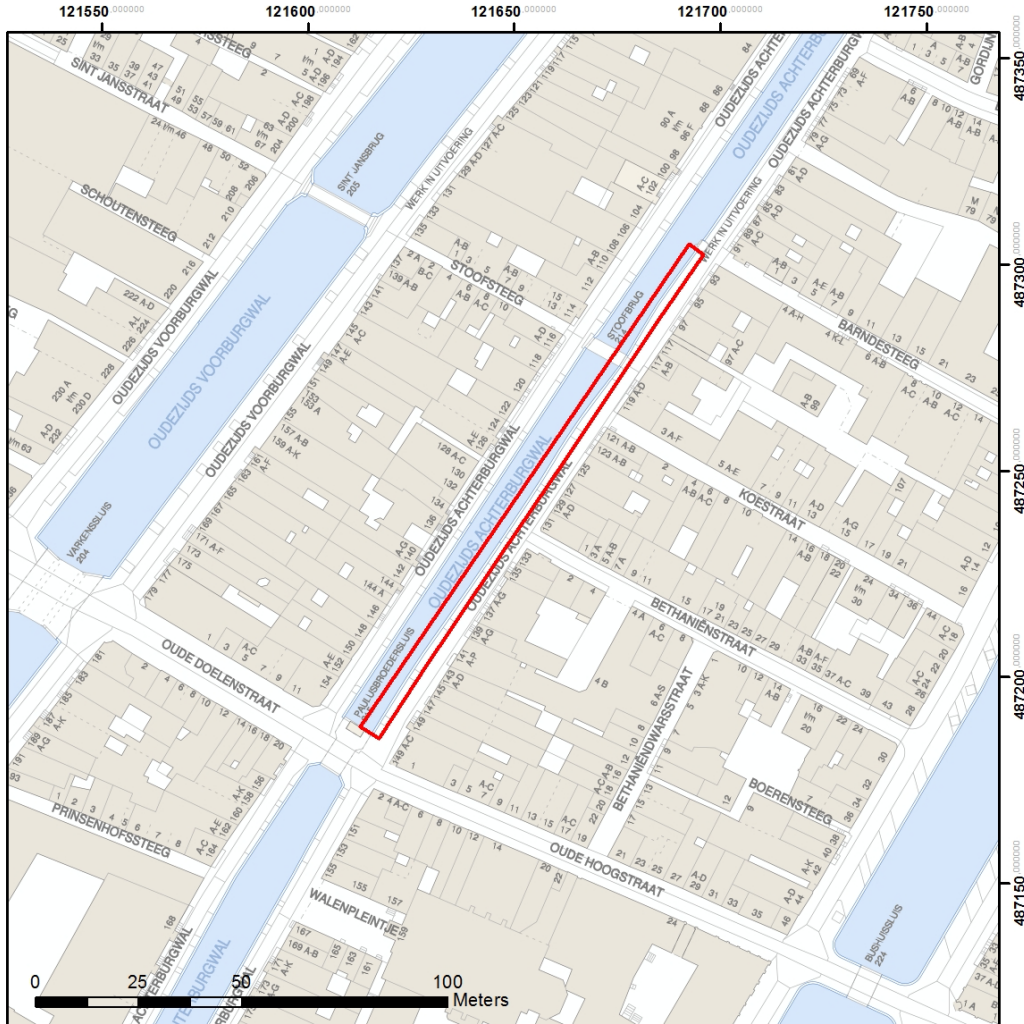
Basisgegevens

Plangebied	Oudezijds Achterburgwal
Adres	Oudezijds Achterburgwal 93-149
Kadaster	ASD05 G 06373 G 0000
RD-coördinaten	NW 121.773 / 487.421 NO 121.777 / 487.419 ZW 121.617 / 487.185 ZO 121.614 / 487.186
TOPO-code MenA	OZA14, als addendum op OZA12
OM-nummer	4704215100 (OZA12 = 48750)
Opdrachtgever	Stadsdeel Centrum, Gemeente Amsterdam
Bevoegd gezag	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Centrum
Uitvoerder	Gemeente Amsterdam, Monumenten en Archeologie
Beheer en plaats documentatie	Gemeente Amsterdam, Monumenten en Archeologie

1 Inleiding

Van 4 april 2019 t/m 21 juni 2019 heeft de afdeling Archeologie van Monumenten en Archeologie (MenA) een Archeologische Begeleiding landbodems in combinatie met een Archeologische Begeleiding waterbodems (AB) uitgevoerd in het kader van de kademuurvernieuwing aan de oneven zijde van de Oudezijds Achterburgwal ter hoogte van de percelen 93-149 (afb. 1). De begeleiding is onderdeel van het in 2011 uitgevoerde onderzoek aan de vernieuwing van de kademuur.¹ De huidige AB betreft het zuidelijke vervolg op dat onderzoek, het deel vanaf de Barndesteeg in het noorden tot aan de Oude Doelenstraat/Oude Hoogstraat in het zuiden. De oude kademuur werd tot een diepte van ca. NAP -2 m geamoveerd, met daarbij gepaard gaande bodemverstoring tot gevolg. Vanwege de daaruit voortvloeiende aantasting van eventuele archeologische overblijfselen was documentatie en berging van deze overblijfselen (behoud *ex situ*) nodig. De aandacht ging daarbij met name uit naar (concentraties van) (ambachtelijk productie)afval dat in de gracht is gestort. Tevens diende de opbouw van de kademuur in kaart te worden gebracht. Gezien de hoge archeologische verwachting was te rekenen met aantasting van archeologisch erfgoed. Onderzoek en documentatie van archeologische bodemvondsten diende daarom in de bouwfaseringsfase te worden opgenomen.

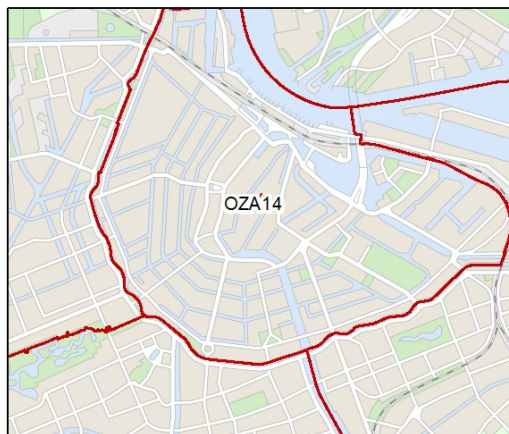
¹ MenA vindplaats OZA12, ARCHIS onderzoeksnummer 48750, zie Gawronski en Veerkamp 2017 (MenA AAR 93). Aangezien er een grote tijdsperiode ligt tussen 2011 en 2019, en enkele uitvoeringszaken waren aangepast, was het nodig een addendum op het PvE en PVA te schrijven. Derhalve is het huidige onderzoek geregistreerd onder TOPO-code OZA14, met onderzoeksnummer 4704215100 (ARCHIS).

**Amsterdam, Oudezijds Achterburgwal
t.h.v. 93 t/m 149**

TOPO-code MenA: OZA14

✘ Gemeente
✘ Amsterdam
✘

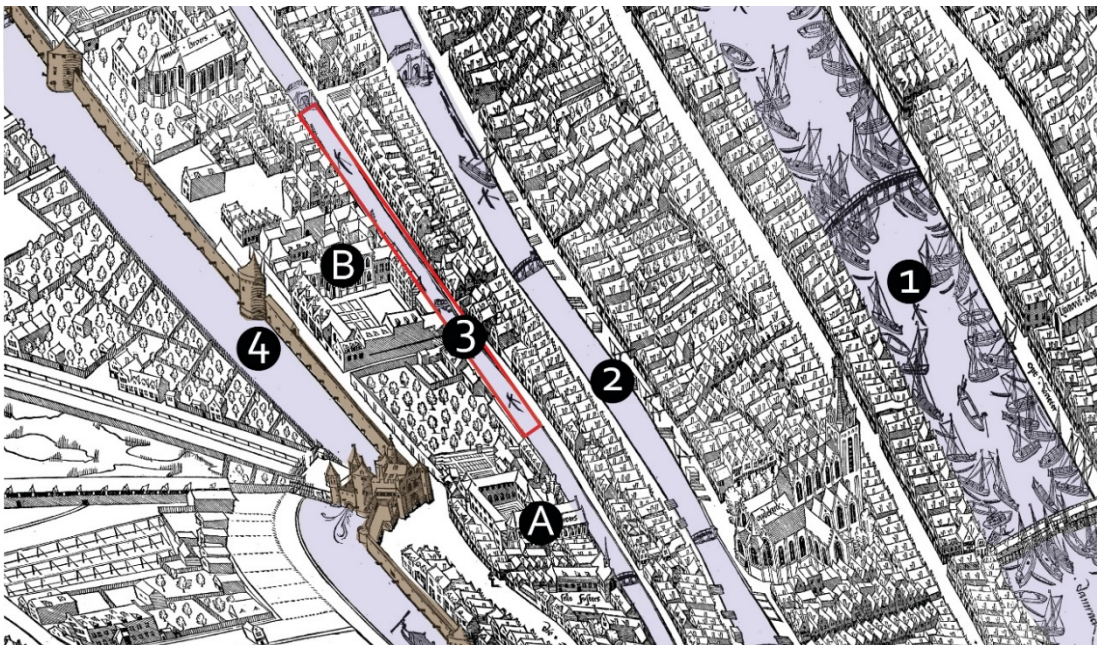

1 Locatie vindplaats OZA14 binnen het stadsdeel Centrum

2 Achtergronden en vraagstellingen

2.1 Historische achtergronden

Het plangebied Oudezijds Achterburgwal ligt in het historisch centrum van Amsterdam (afb. 2). De Oudezijds Achterburgwal werd in de tweede helft van de 14de eeuw, de oudste historische vermelding is uit 1367, samen met de Nieuwezijds Achterburgwal aangelegd.² Tot 1425 werd de stad door beide achterburgwallen begrensd. Daarna werd, met de stadsvergroting van 1425, de stadsgrens opgeschoven naar de Geldersekaade, de Kloveniersburgwal en het Singel en werd het gebied tussen de achterburgwallen en de nieuwe stadswal bij de stad gevoegd. Om hier te kunnen bouwen werd het maaiveld in dit gebied opgehoogd met hoofdzakelijk natuurlijk materiaal, als veen- en kleizoden, vermengd met dierlijke mest en stedelijk afval.³ Waarschijnlijk kregen de achterburgwallen in deze fase de eerste harde beschoeiing van hout. Deze stadsvergroting veroorzaakte een grote terreinwinst aan de oostzijde van de stad, waar in de loop van de 15de eeuw enkele kloosters verrezen, die met hun kerk en kloostergebouwen en eigen boomgaard, moes- en kruidentuin en kerkhof veel ruimte nodig hadden. Ter hoogte van het plangebied waren dat het Minderbroedersklooster (tussen Molensteeg en Bloedstraat) en het Bethaniënklooster (tussen Bloedstraat en Bethaniënstraat), beiden gesticht in 1462.⁴

2 Onderzoekslocatie op een detail van de stadskaart van Cornelis Anthonisz. uit 1544. 1 = Damrak, 2 = Oudezijds Voorburgwal ca.1352, 3 = Oudezijds Achterburgwal ca. 1367, 4 = Kloveniersburgwal met stadsmuur A = Minderbroedersklooster, B = Bethaniënklooster. Het noorden ligt rechtsonder (Stadsarchief Amsterdam, bewerking MenA)

² Verkerk 2002, 284.

³ Archeologisch gedocumenteerd ter plaatse van het Minderbroedersklooster (MenA vindplaats Monnikenstraat 2-2A, Bloedstraat 11-15, Gordijnsteeg (MON, 2001), zie Veerkamp 2002, 154-157).

⁴ Scheltema 1855 en De Melker 2004, 287-289.

De – grotendeels – aarden omwalling werd vanaf 1482 geheel versteend. Na voltooiing van de nieuwe stadsmuur rond 1500 mocht om strategische redenen alleen nog binnen de stadsmuur gebouwd worden. Op de stadsplattegrond van Cornelis Anthonisz. uit 1544 is goed zichtbaar dat de open bebouwing van deze kloosters direct achter de stadsmuur tussen de Kloveniersburgwal en de west (oneven) zijde van de Oudezijds Achterburgwal in sterk contrast staat met de even zijde van deze burgwal, waar net als in het grootste deel van de stad een stedelijke bebouwing in hoge dichtheid was gerealiseerd (afb. 2).

Na de Alteratie in 1578, toen Amsterdam overging van een katholiek naar een protestants stadsbestuur, werden de kloosterterreinen door het bestuur in beslag genomen. In het geval van het Minderbroedersklooster werd kort daarop de kloosterkerk gesloopt en werden dwars over het terrein enkele nieuwe straten geroid. Vanaf 1578 maakten de kloostergebouwen langs de Oudezijds Achterburgwal gaandeweg plaats voor woon- en pakhuizen.

In de 18de eeuw waren beide zijden van de Oudezijds Achterburgwal met huizen bebouwd. Uit het Kohier van de Personeele Quotisatie, een belastingindex van 1742, blijkt dat langs de Oudezijds Achterburgwal verschillende ambachtslieden en winkels gevestigd waren en dat er een groot aantal koopmannen en renteniers woonden.⁵ In de 19de eeuw behoorde de Oudezijds Achterburgwal tot de gecombineerde woon-en werkgrachten in de oude binnenstad. In de 20ste eeuw was de Oudezijds Achterburgwal deel geworden van het belangrijke uitgaanscentrum de Walletjes of Rosse Buurt.

Het plangebied kent twee verschillende bodems met elk een eigen opbouw. Aan de ene kant betreft het de gemetselde walmuur. Aan de landzijde kan hier sprake zijn van verschillende ophogingspakketten, hoewel de stratigrafie van deze ophoging waarschijnlijk sterk verstoord zal zijn boven de fundering van de huidige walmuur door (recente) bouw- en herstelwerkzaamheden aan de walmuur. Onder de huidige walmuur kunnen oudere resten van voorgangers of oudere stort- c.q. ophogingslagen aanwezig zijn.

Aan de andere kant is sprake van een waterbodem. De gegraven gracht zal in de loop der tijden steeds onderhevig zijn geweest aan dichtslibben met natuurlijk materiaal (planten, klei, zand), verloren gegane goederen en opzettelijk weggegooid (of afgevoerd via het riool) huis-, tuin- en keukenafval. Gezien de geringe waterstroming in de gracht zal dit materiaal grotendeels 'voor de deur' in het slib wegzakken en blijven liggen. Door regelmatig uitbaggeren van de gracht, werd de vaargeul op diepte gehouden. Dit betekent dat zeker een deel van het verloren of weggegooid materiaal uit voorgaande eeuwen reeds zal zijn verwijderd. Dieper weggezonden vondsten, of materiaal dicht aan de kadezijde, zal naar verwachting nog aanwezig zijn.

2.2 Vraagstelling

De AB richt zich vanuit het hierboven genoemde bredere kader specifiek op:

- De algemene aard, samenstelling en fysieke kwaliteit van eventuele archeologische overblijfselen;
- De aanwezigheid van stedelijke afvalstortplaatsen of individuele vondsten gerelateerd aan aangrenzende stedelijke instellingen, bedrijvigheid of bewoners;
- De aanwezigheid van nader definieerbare archeologische overblijfselen van eerdere beschouwingen en/of kademuurconstructies;

---

⁵ Oldewelt 1945, 23, 24, 33; wijk 5 verponding 955 t/m 960 en 1033 t/m 1040; wijk 6, verponding 1387 t/m 1394.

- De ruimtelijke verspreiding van vondsten en structuren, zowel horizontaal als verticaal, met een mogelijk onderscheid in aparte vindplaatsen (gerelateerd aan huisnummers van aanliggende percelen);
- De datering of looptijd van de archeologische vondsten en de vondsttypen of vondstcategorieën waartoe zij behoren.

2.3 Methoden en technieken

De ontgravingswerkzaamheden hebben plaats gevonden na het zetten van een damwand rondom de bestaande kademuur. Binnen de damwand werd de gracht grotendeels droog gepompt tot ongeveer de diepte van de top van de houten fundering. In het kader van onderzoek naar de kwaliteit van de kademuren in Amsterdam werd namelijk de kwalitatieve status van de houten palen onderzocht. Dit vereiste dat het hout, tot het punt van onderzoek, zo vochtig als mogelijk bleef.

Binnen de bouwkuip is de bestaande gemetselde kademuur ontmanteld en afgevoerd. Na afbraak is de houten fundering deels verwijderd, werd de bouwput verder droog gepompt en is ontgraven tot ca. NAP -2 m. Tijdens dit ontgraven aan de zuidzijde, vanaf de Oude Doelenstraat/Oude Hoogstraat richting noord, bleek onder de bestaande kademuur echter nog de fundering van een oudere voorganger aanwezig te zijn, net onder de geplande ontgravingsdiepte van NAP -2 m. Enkele testputjes richting het noorden lieten zien, dat deze oudere fundering naar het noorden doorliep. Heien van de nieuwe funderingspalen werd daardoor niet mogelijk, mits ook deze oude fundering ontmanteld zou worden. Besloten werd om de nieuw te plaatsen funderingspalen voor te boren. Een en ander heeft tot gevolg gehad dat de ontgraving van de kademuur en de (oudere) ophogingslagen en slibbodem zich beperkte tot maximaal –NAP -2 m. Hierdoor zijn de oudere vondstlagen, en de aanwezige oudere kadefundering, nagenoeg niet ontgraven. Met uitzondering van de geplaatste nieuwe funderingspalen zijn de oudere vondstlagen en sporen dus in de bodem *in situ* aanwezig gebleven.

Het onderzoek was gericht op het verzamelen van vondstmateriaal, vooral uit de slibbodem van de gracht, en het aanleggen en documenteren van een dwarsprofiel door de kademuur en (mogelijke) oudere structuren.

Een deel van de houten fundering van de huidige (gesloopte) kademuur is in het vlak getekend (schaal 1:20). Tevens is een klein deel van de fundering van de oudere kademuur vrijgelegd en getekend (schaal 1:10, 1:20). Ook is een dwarsdoorsnede door de kademuur opgemeten en getekend (schaal 1:10). Een klein deel van de oude slibbodem voor de oudere kademuurfundering kon handmatig op vondsten worden onderzocht. Van beide kademuurfunderingen zijn enkele houtmonsters genomen voor dendrochronologisch onderzoek.

De met een mobiele kraan uitgegraven sliblaag (tot een maximale diepte van NAP -2 m) uit met name de grachtbodem voor de kademuur is in een beunbak geplaatst en naar een stortlocatie afgevoerd. De inhoud van iedere beunbak was gelabeld⁶, zodat de herkomstlocatie (d.w.z. voor welke percelen/huisnummers) bekend is. Dit slib is in depot gezet, zodat het eerst enigszins kon uitlekken.

---

⁶ In totaal betreft het vier gelabelde eenheden voor de percelen 95 - 131, 131 - 141 en (tweemaal) 141 - 149.

3 De mobiele zeefinstallatie met 3 maaswijdtes. Op de voorgrond de grove fractie (> 4 cm), met zeer veel bouwpuin

Daarna is het slib, per geregistreerde eenheid, gezeefd met behulp van een grote zeefinstallatie (afb. 3). De grond werd gezeefd met maaswijdtes van 4 en 1 cm; hierdoor ontstonden drie gescheiden zeeffracties (materiaal > 4cm; materiaal tussen 4 en 1 cm; en materiaal < 1 cm).

Het zeven en uitsorteren van de vondsten is gedaan onder begeleiding van een archeologisch team. Vooraf zijn de grotere recente (na 1945 te dateren) objecten zoals fietsen, koelkasten, plastic (vuilnis)zakken, bouwpuin, steiger materiaal en winkelwagentjes afgescheiden van de rest van het slib; zij zijn niet verzameld (afb. 4). Ter plaatse is ook besloten om van de recente (na 1945 te dateren) glazen flessen en drinkglazen alleen de archeologisch complete te verzamelen. Gebroken c.q. gefragmenteerd materiaal leverde hier geen inhoudelijke (meer)waarde op.

In de periode april t/m juni 2019 vond in totaal 16 maal een inspectie van de CT-werkzaamheden in het veld plaats waarbij de bevindingen werden gedocumenteerd. Op 19 juni is de per beunschip afgevoerde en gelabelde grond met behulp van een industriële zeefinstallatie gezeefd.

Vondsten zijn in de werkplaats van Archeologie verder gereinigd en gedocumenteerd. Daar waar nodig zijn objecten geconserveerd. Vondstmateriaal is door een materiaalspecialist verder uitgewerkt; de gegevens zijn in een referentiële database opgenomen. De vondsten van keramiek en glas zijn gekwantificeerd naar aantal scherven (N), Minimum Aantal Exemplaren (MAE) en *estimated vessel equivalents* (EVE). Hierbij is gebruik gemaakt van het 'Classificatiesysteem voor Laat- en Post Middeleeuws Aardewerk en Glas', beter bekend als het

'Deventer systeem'.⁷ In totaal zijn 22 objecten opgenomen in een Deventer Systeem catalogus (bijlage 3).

4 Een niet onalledaags beeld in de grachten van Amsterdam: fietswrakken en winkelwagentjes in de top van de sliplaag

Bij de van de zeef verzamelde vondsten gaat het met name om objecten van na 1950 (en doorgaans nog jonger). Besloten is hiervan een selectie op te nemen in het archeologische depot, en de rest af te voeren. Van elk type of vorm fles is minimaal 1 exemplaar bewaard; overige dubbelingen zijn afgevoerd. Wel zijn de verschillende flessen nog als groepsfoto's vastgelegd en zijn de gegevens in de database opgenomen. Fragmenten van recente fietssloten, van plastic bestek en overige recente objecten zijn afgestoten. Voor de volledigheid zijn bijvoorbeeld complete frietvorkjes wel bewaard gebleven en uitgewerkt.

---

⁷ Voor het eerst toegepast in de publicatie van Deventer vondstcomplexen in 1989, zie Clevis en Kottman 1989.

3 Sporen en structuren

De archeologische begeleiding resulteerde in totaal 8 sporen (bijlage 1). In vier gevallen (S 1, 4, 5 en 7) gaat het om (delen van) constructies. Deze constructies zijn vooral in het zuidelijke deel vrijgelegd en gedocumenteerd (afb. 5). De overige sporen hebben betrekking op (vondst)lagen. Van een gemetseld riool werd slechts de onderzijde, onder de planken funderingsvloer van de jongste kademuur, aangetroffen. Oorspronkelijk was hier sprake van een booggewelf. Op enkele plaatsen binnen de bouwkuip bevonden zich sporen van dergelijke riooluitlaten. Zij waren alle in grote mate al tijdens de aanleg van de jongste kademuur, en in versterkte mate door het machinaal verwijderen van de bestaande baksteen kademuur, weggebroken en vernietigd. De andere spoornummers hebben betrekking op vul- c.q. afzettinglagen. Hierbij zijn vooral de grachtvullingen S 4 en S 8 van belang vanwege de daaruit geborgen vondsten (hoofdstuk 4).

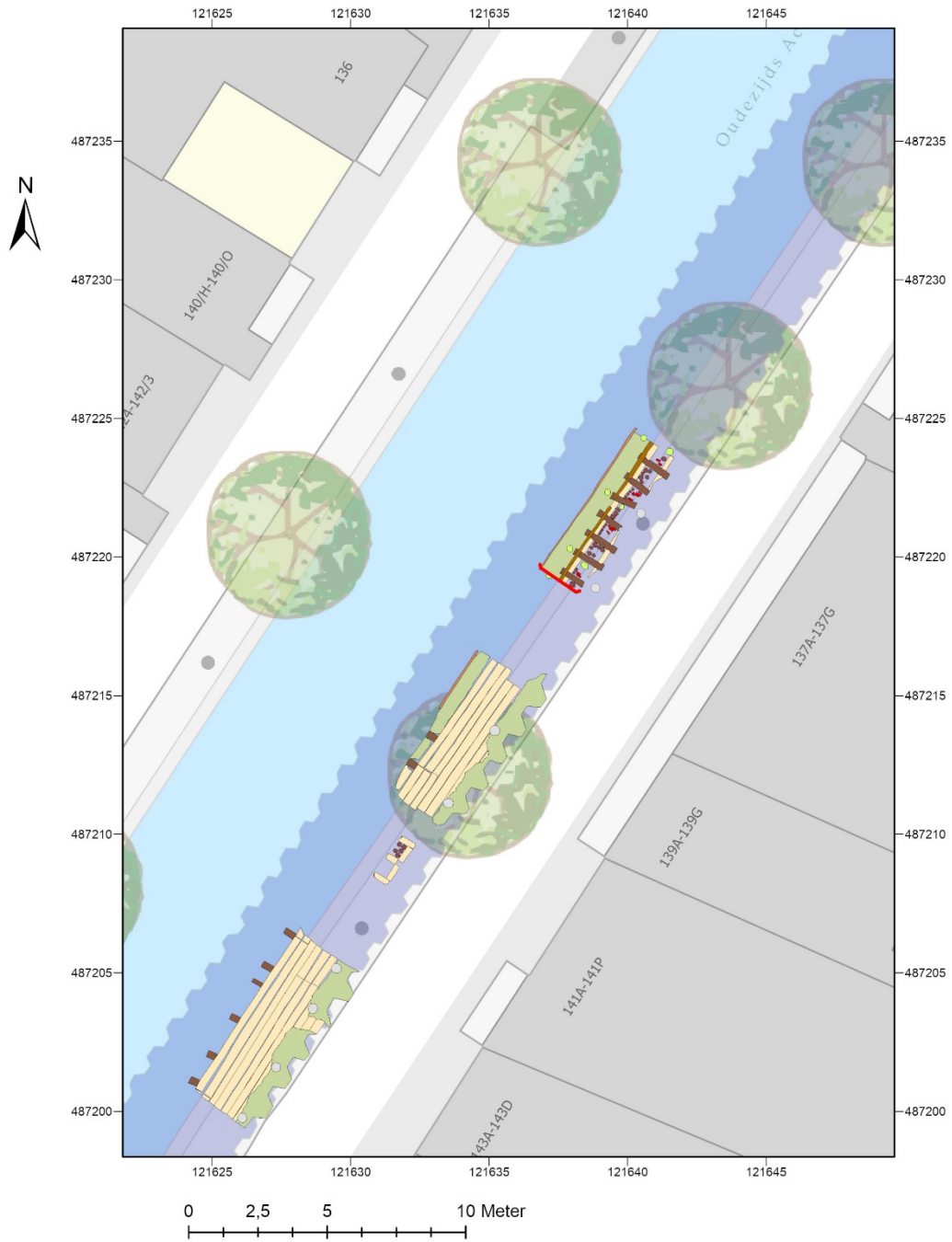
3.1 Een roosterfundering voor een bakstenen kademuur

Aan de zuidkant van het onderzoekgebied, voor perceel 137 en deels voor perceel 141, bevond zich rond NAP -2 m onder de kademuur een houten constructie van langs en dwarsbalken (afb. 6, 7). Het gaat om een roosterfundering, een houten raamwerk waarvan de vakken altemeerend waren volgeheid met palen. Van deze fundering is door middel van een aantal machinaal aangelegde kleine 1 m brede proefputjes vastgesteld dat de houten constructie zich verder richting het noorden doorzette. Aangenomen kan worden dat deze oudere fundering in het gehele plangebied nog aanwezig is. Vanwege de aanwezigheid van deze fundering, en de aanwezige palen van een jongere (19de-eeuwse) fundering (zie § 3.2), werd de werkwijze voor de constructie van de nieuwe kademuur aangepast. De oude roosterfundering kon derhalve blijven zitten en hoefde niet verder te worden ontgraven. Zij ligt ook (grotendeels) onder de benodigde ontgravingsdiepte van NAP -2 m, zodat hier sprake is van een behoud *in situ*.

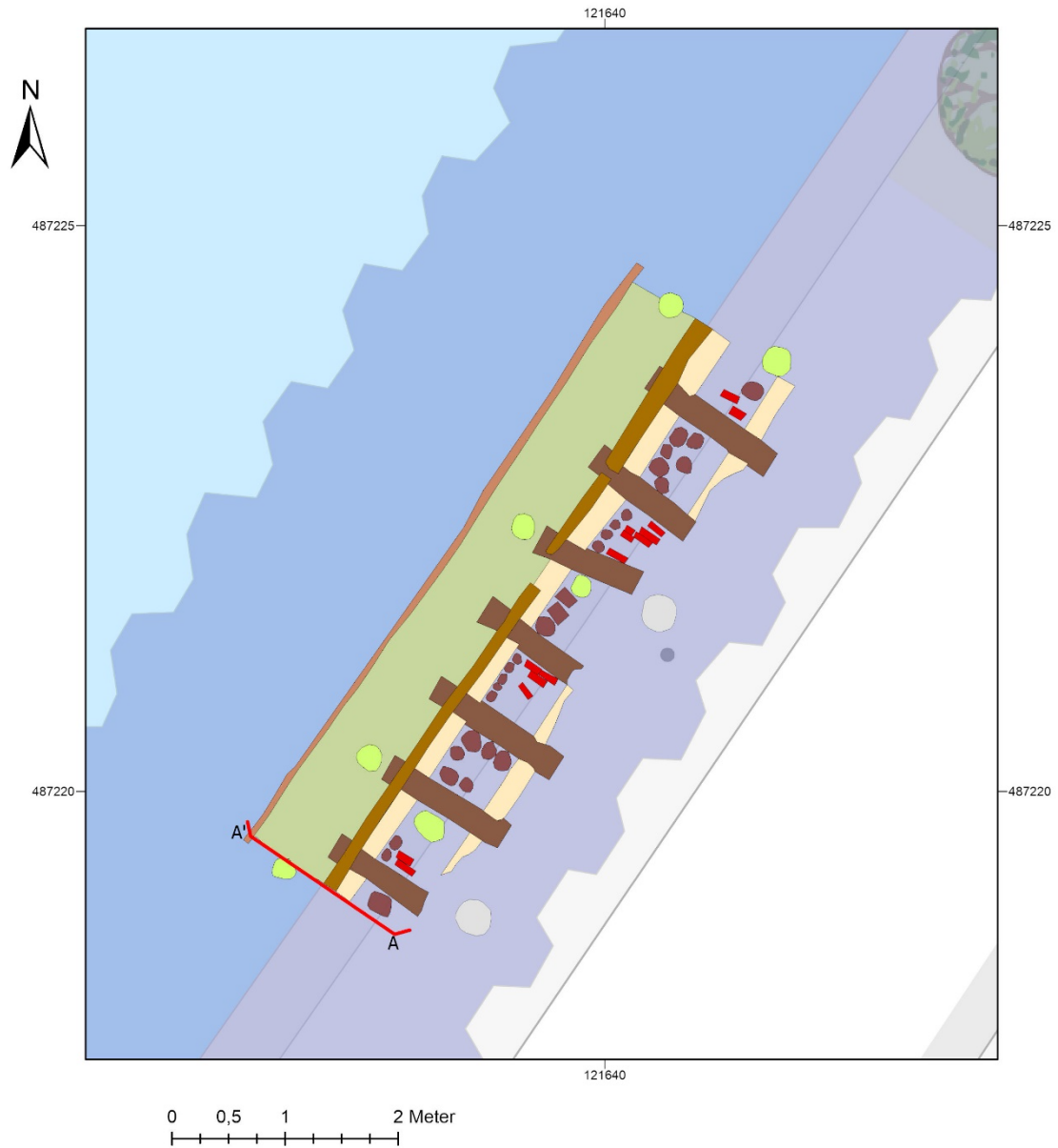
De roosterfundering was opgebouwd uit balken van dennenhout. De dwarsbalken (gordingen) meten ongeveer 125 x 22 x 16 cm. Door middel van ca. 6 cm diepe zwaluwstaart-verbindingen zijn zij aan de kade- en de waterkant verbonden met de onderliggende leggers (afb. 8). Als extra borging in de legger is gebruik gemaakt van houten nagels van 2 tot 3 cm dik. De leggers liggen, hart op hart, ongeveer 70 cm parallel naast elkaar. Zij zijn ca. 22 cm breed en 16 cm hoog; de lengte bedraagt minimaal 550 cm. De dwarsbalken liggen, hart op hart, ca. 80 cm van elkaar. Zo ontstaan er vakken van ca. 55 x 55 cm, welke altemeerend zijn opgevuld met enerzijds voornamelijk baksteen en bouwpuin, en anderzijds met kop aan kop ingeslagen slieten van verschillende diktes (afb. 9).⁸ Doordat de houten slieten zich volzuigen met grondwater en daardoor uitzetten, klemmen zij het houten roosterwerk vast.

---

⁸ Eenzelfde constructie werd toegepast bij de roosterfundering van de kademuur langs de Oudeijzds Voorburgwal. Zie Gawronski en Veerkamp 2017, 30-31.

5 Overzichtstekening met de gedocumenteerde vakken met funderingsresten van de kade. De gekartelde rand is de omtrek van de bouwput binnen de diepwand

6 Tekening van een vrijgelegd deel van de roosterfundering. A – A' betreft een gedocumenteerd profiel. Bruin: afschuifhout; donkerbruin: gording; beige: onderliggend langshout; groen: funderingspalen jongere fase kade; lichtbruin: damwand. Vakken opgevuld met slieten en baksteen

7 Restanten van een roosterfundering aangetroffen in een dieper ontgraven proefput. Links een 20ste-eeuwse damwand van houten planken, rechts metalen H-balken voor de diepwanden. Het ontgravingsniveau ligt op ca. NAP -2,10 m

8 Gording met zwaluwstaartinkeringen en houten nagels ter bevestiging aan de onderliggende leggers

9 Detail van de roosterfundering met deels houten ingeslagen slieten en deels baksteenvulling binnen de vakken

Aan de waterzijde steken de dwarsbalken enigszins uit. Daarop was een driehoekig afschuifhout geplaatst van 15 cm breed en ca. 7 cm hoog (afb. 10). Op de fundering was oorspronkelijk een bakstenen kademuur gemetseld. Deze is, vermoedelijk bij de aanleg van de jongere kade(fundering) in de 19de eeuw (zie paragraaf 4.2), geheel geamoveerd. De funderingspalen van de middelste rij van deze jongere kademuur zijn door de roosterfundering heen geslagen. De roosterfundering kon alleen in het vlak worden vrijgelegd, maar niet verder ontmanteld. Hierdoor kon ook niet worden vastgesteld, of onder de langs balken van de roosterfundering nog sprake is geweest van funderingspalen.

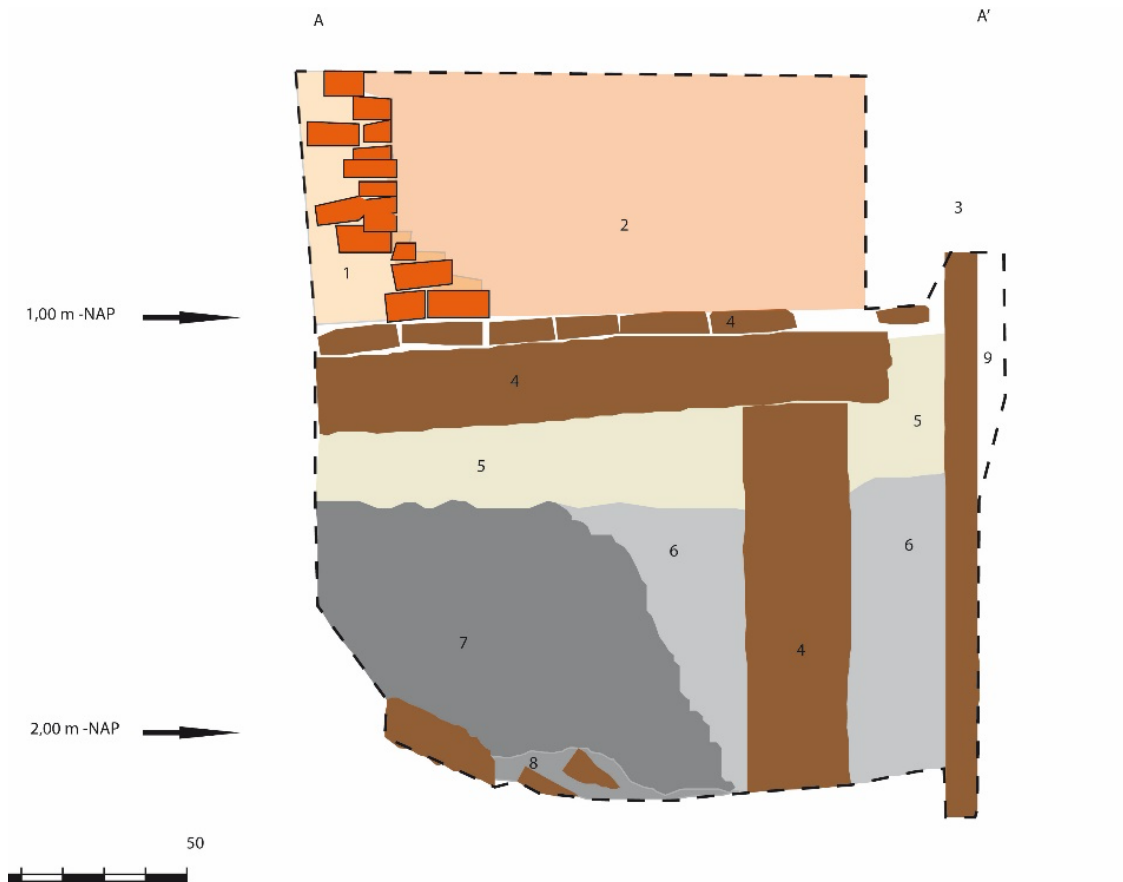
Van een legger en een gording kon een houtmonster genomen worden voor dendrochronologisch onderzoek. De gording kon helaas niet worden gedateerd; de legger, van dennenhout uit Gotland of het aangrenzende Zweedse vasteland, leverde een datering van jonger dan 1705.⁹ Dit is de jongste datering van een roosterfundering die tot dusver bekend is uit Amsterdam.

⁹ Vondstnummer OZA14.00021, datering dr. K.-U. Heußner, Deutsches Archäologisches Institut te Berlijn, 24.09.2019 (lab. nr. C 97680).

10 Roosterfundering richting zuid. Aan de rechterzijde de waterzijde met oude slibbodem. Geheel rechts een houten damwand uit de 20ste eeuw. Aan de waterzijde is op de roosterfundering een driehoekig afschuifhout bevestigd. Deze dient het afschuiven van de gemetselde kade naar het water te voorkomen. De vakken zijn gevuld met houten palen en baksteen

De bovenkant van de roosterfundering is aan de waterzijde dieper weggezakt of weggedrukt dan aan de landzijde. Op een registratiepunt lag de bovenzijde aan de walkant op ca. NAP -1,84 m, terwijl de diepte van de bovenzijde aan de waterkant NAP -2,17 m bedroeg. Dit betekent een verval van 33 cm over ca. 90 cm; een hellingshoek van ongeveer 20 °. Een dergelijk grote mate van verzakking zal de reden tot vervanging van de kademuur zijn geweest. Opgaand muurwerk van de kade is niet aangetroffen.

11 Profiel A – A' door de kademuur, de fundering en de onderliggende roosterfundering, tot iets voorbij de ontgravingdiepte op ca. NAP -2 m. Zichtbaar zijn 1. Baksteen riool (geamoveerd), 2. Bakstenen kademuur, geamoveerd, 3. Houten scherm eind zoste eeuw, 4. Houten fundering van de kademuur (S 5), 5. Onderspoeling van de kade(fundering), 6. Onderspoeling van de kade(fundering), 7. Opvullingspakket S 3, 8. Top van de roosterfundering (S 8), 9. Gracht, water met slibbodem

3.2 Een jongere kademuurfundering

Zoals hierboven al kort aangestipt, zijn er door, maar ook voor en achter de roosterfundering rijen jongere palen geslagen. Deze palen stammen van een nieuwe, jongere fase van de kademuur. Voor de aanleg van deze jongere kademuur is destijds eerste de oude tot op het niveau van de houten roosterfundering geheel geamoveerd. Daarna is een nieuwe, brede fundering van een houten plankenvloer op kespen gebouwd, waarop een stenen kademuur werd gemetseld (profiel A – A', afb. 11).

De basis van de gemetselde kademuur, op de houten fundering, bestond uit een kern, met daarvoor geplaatst een afwerkklamp (afb. 12). De kern was ca. 50 cm diep; de een-steens klamp ca. 20 cm. In totaal was een regulier stuk kademuur daarmee ca. 70 cm diep. De kern van het muurwerk bestond uit oranjerode baksteen van ca. 21/21,5 x 10 x 4,5/5 cm (10-lagenmaat 50 cm), gemetseld met witgrijze betonmortel. Het gebruikte metselverband bestond uit een alternerend patroon van een laag strekken op een laag koppen, een zogenaamd staand verband (afb. 13a). De voorgeplaatste klamp was opgebouwd van roodbruine baksteen van ca. 20/20,5 x 10 x 4,5/5 cm.

12 Een-steens klamp van roodbruine baksteen voor de walmuurnern van oranje-rode baksteen, tijdens de sloop van de kademuur

13 a (links). Gemetselde kern van de kademuur volgens een staand verband; b (rechts). afwerking van de klamp met verticaal staande baksteen aan de bovenzijde

De gebruikte baksteen was daarmee iets kleiner dan die in de kern. Het gebruikte metselverband was gelijk aan de kern. Echter, de afsluitende bovenkant bestond uit een rollaag van verticaal rechtop geplaatste baksteen met de smalste zijde als zichtzijde (afb. 13b). De top van de kade was voorzien van een natuurstenen deksteen (welke al in een eerder stadium was geamoveerd). Deels was het bovenste deel van de kademuur breder (met een breedte tot ruim 100 cm) dan het dieper gelegen deel.

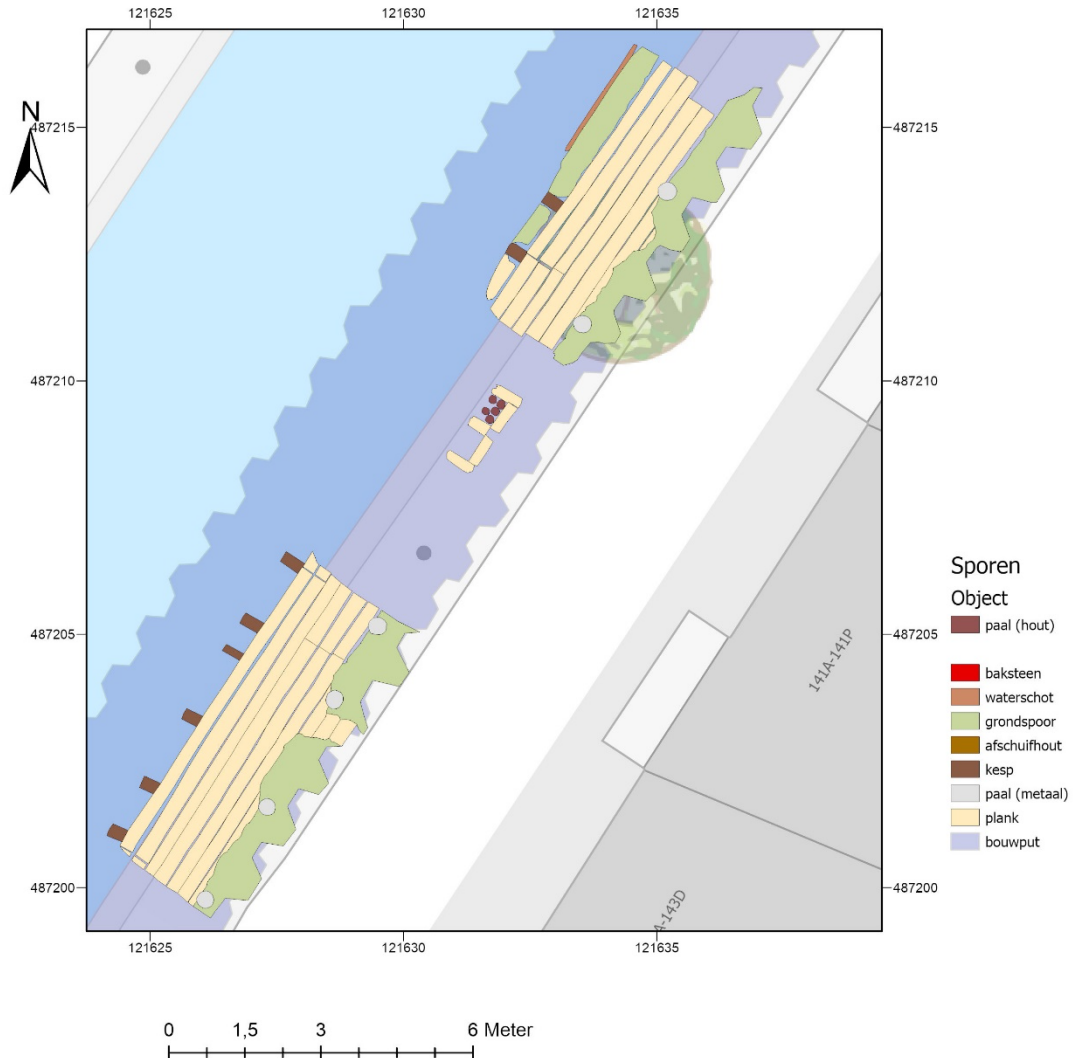
Achter de gesloopte kademuur, en onder de planken funderingsvloer, waren op verschillende plaatsen restanten van gemetselde boogconstructies aanwezig (afb. 14). Dit waren de resten van oude rioolafvoeren van de verschillende panden aan de Oudezijds Achterburgwal, die oorspronkelijk in de gracht uitmondde.

14 Afdekt en afgesneden restant van een gewelfd riool, onder de planken vloerfundering van de jongere fase van de gemetselde kademuur

15 Deel van de plankenvloer als onderdeel van de fundering van de gemetselde kademuur. In verband met het onderzoek aan de kwaliteit van de houten fundering moest het water zo hoog als mogelijk blijven staan, waardoor planken zijn gaan drijven. Moderne balken werden gebruikt als verzwaring om het verder wegdrijven tegen te gaan

16 De vrijgelegde, getekende delen van de plankenvloer op kespen van de jongere kademuur

Het metselwerk van de kademuur was op een houten vloer (spoor 5) geplaatst (afb.11, 15). Deze vloer was opgebouwd uit houten planken van 24 tot 30 cm breed en 5 tot 6 cm dik. De planken waren ongeveer 625 cm lang. In totaal lagen 9 planken naast elkaar (afb. 16). Aan de waterzijde van de planken vloer was een afschuifhout geplaatst om het afschuiven van het metselwerk tegen te gaan. Het afschuifhout was opgebouwd door middel van twee planken van elk ca. 10 cm breed en 3 cm dik op elkaar te plaatsen. Elk afschuifhout-deel was ca. 600 cm lang. Het afschuifhout was grotendeels verwijderd; vermoedelijk was dit bevestigd op een 10de plank, welke niet meer aanwezig was (geamoveerd bij de sloop); de ligging daarvan werd echter aangegeven door de onderliggende kespen.

17 a (links). Bevestiging van het afschuifhout op de planken vloer door middel van schroefbouten; b (rechts). met behulp van houten nagels werden de planken op de kespen bevestigd

18 Masten (rechts) onder de kespen, waarop de planken funderingsvloer is aangelegd

Het afschuifhout was met metalen bouten met schroefdraad en een zekeringsring verankerd aan de onderliggende plank (afb. 17a). De planken zelf waren aan het begin en eind aan de onderliggende kespren verankerd door middel van houten nagels (afb. 17b). De planken van de houten vloer, van spar, bleken niet dendrochronologisch te dateren.¹⁰

De kespren hadden een doorsnede van ongeveer 20-24 x 20-24 cm. De onderliggende afstand tussen de kespren was niet overal gelijk; van hart tot hart bedroeg deze 100 tot 150 cm. De kespren waren gefundeerd op ronde masten (funderingspalen) met een diameter van ongeveer 20 cm (afb. 18). De totale lengte, en daarmee de breedte van de fundering, bedroeg 280 tot 290 cm, inclusief de uiteinden van de kespren. Iedere kesp werd op drie grenen houten masten geplaatst middels een pen-gat verbinding. Hiervoor werd in de kespren een rechthoekig gat van ca. 20 x 8 cm gemaakt, ter opname van de aangezaagde pen van de mast (afb. 19 a).

19 a (links): een van de kespren, met daarin de rechthoekige verbindingsgaten voor opname van de pen van de onderstaande masten. Boven is de waterkant van de kesp; b (rechts): voor het onderzoek naar de kwaliteit van de masten werd getracht enkele daarvan te bergen. Hierbij werd al snel duidelijk dat de houten palen schuin in de grond stonden, waardoor zij niet compleet uitgetrokken konden worden

De masten stonden niet alle op dezelfde onderlinge afstand. De eerste mast (vanaf de waterkant gezien) stond (gemeten naar het hart) op ca. 40 cm van de waterkant; de tweede paal op ca. 110 cm; en de derde op 220 cm. De voorste mast was voor de oudere roosterfundering (zie hierboven) in het water geslagen. De middelste rij met masten daarentegen was door de oudere

¹⁰ Analyse dr. K.-U. Heußner, Deutsches Archäologisches Institut, Berlijn, 24.09.2019 (lab. nr. C97676).

roosterfundering geslagen, terwijl de rij masten aan de kade kant achter de oude fundering was gelegen.¹¹

Om de kwaliteit van de houten masten te kunnen beoordelen, werden door de CT-aannemer pogingen ondernomen om een complete mast te trekken (afb. 19 b), maar dit is in geen enkel geval gelukt. Hierbij kon echter wel worden vastgesteld, dat de masten (ten minste voor een groot deel) enigszins schuin in de bodem stonden. Of zij oorspronkelijk schuin in de bodem zijn geslagen, of dat dit een gevolg van het verzakken van de kade en fundering is, kon hier niet worden vastgesteld. Ook kon de lengte van de masten niet worden vastgesteld; aangenomen mag worden dat zij tot op het onderliggende pleistocene zand (op ca. NAP -11 – 13 m zijn geheid.

Twee kesp van S 5 zijn gedateerd. Het eerste exemplaar was gemaakt van een dennenboom die in 1773 was gekapt in Litouwen.¹² De andere kesp was eveneens van dennenhout en gekapt in 1804 in Gotland of het aangrenzende Zweedse vasteland.¹³ Een sparrenhouten plank van de fundering kon helaas niet worden gedateerd. Een kesp, aangetroffen onder S 5, was van dennenhout en afkomstig uit het Havelgebied, waar de boom is gekapt ná 1814.¹⁴ Bewerkingsporen op deze kesp duiden op hergebruik van deze balk tot kesp. Hiermee moet de vloer waarop de gemetselde kade was gebouwd ná 1814 gedateerd worden.

Vanwege een geconstateerde onderspoeling van de kade in recente tijd, is op ongeveer 60 cm voor de kademuur een houten damwand in het water geslagen (afb. 20). Deze constructie, met als doel een verdere afkalving onder de waterspiegel van de fundering van de kademuur te voorkomen, bestond uit ongeveer 29 cm brede, en 7 cm dikke houten planken. Zij zijn door middel van messing en groef met elkaar verbonden. Langshout aan de bovenzijde, aan de walkant, diende voor extra stabiliteit. Enkele getrokken planken wijzen op een lengte van 600 tot 700 cm.

20 Damwand uit de 20ste eeuw van houten planken, middels messing en groef met elkaar verbonden

¹¹ Vergelijkbaar met de situatie op de Oudezijds Voorburgwal, Gawronski en Veerkamp 2019, 30-31.

¹² OZA14.00013, dr. K.-U. Heußner, Deutsches Archäologisches Institut, Berlijn, 24.09.2019 (labnr C97677, met spinthout).

¹³ OZA14.00014, dr. K.-U. Heußner, Deutsches Archäologisches Institut, Berlijn, 24.09.2019 (labnr.C97678, met spinthout).

¹⁴ OZA14.00011, dr. K.-U. Heußner, Deutsches Archäologisches Institut, Berlijn, 24.09.2019; (labnr C97675).

4 Vondsten (Peter Kranendonk en Ronald Klein)

4.1 Een kwantitatieve inventarisatie

Vondsten zijn geborgen op verschillende tijdstippen – inspecties gedurende het langere tijd lopende CT-werk – en waar mogelijk is dit handmatig, per gesloten context, gebeurd. Dit resulteerde in 1017 vondsten, die in de uitwerkingsfase zijn verwerkt in 671 individuele records in de database (bijlage 2 en catalogus bijlage 3). De grootste materiaalgroep bestond uit aardewerk (43%), gevolgd door glas (21%) en metaal (13%) (afb. 21). Het merendeel van deze vondsten was afkomstig uit de afgevoerde (slib)bodem, dat op de depotlocatie is gezeefd. Vier vondstnummers zijn gerelateerd aan deze gezeefde (slib)bodem, en ook ruimtelijk te herleiden naar de zones voor de huisnummers 95 – 131 (OZA14.00022), 131 - 141 (OZA14.00023) en (tweemaal) 141 – 149 (OZA14.00024 en OZA14.00025). In totaal heeft het zeven van de slibbodem 616 (61% van het totaal) vondsten opgeleverd.

Aangezien de (slib)bodem niet dieper dan NAP -2 m werd ontgraven, leverde dit relatief weinig materiaal van vóór 1950 op. Tot op die diepte is de vaargeul tot in recente tijd regelmatig schoongehouden en uitgebaggerd. Handmatig uitspitten van een klein deel van de grachtvulling (S 8, voor huisnummer 137) voor de oudere roosterfundering, op een diepte van net iets onder NAP -2 m leverde wel oudere, laatmiddeleeuwse vondsten op (214 vondsten, 21% van het totaal), direct onder de recente vulling met winkelwagentjes en fietsen.

categorie	aantal vondstnummers	aantal (fragmenten)	gewicht (gram)
aardewerk	263	453	40.941
glas	153	215	59.013
metaal	125	132	24.777
kunststof	79	93	4.120,50
bot	6	62	3.081
bouwmateriaal	5	10	1.479
pijpaarde	27	39	466
leer	6	6	1.219
steen	3	3	1.685
hout	2	2	18,5
schelp	2	2	84
totaal	671	1.017	136.884

21 Overzicht aantal vondstnummers, fragmenten en gewicht, opgedeeld naar materiaalcategorie

Een opsplitsing van de vondsten per spoor laat zien dat de meeste vondstnummers en vondsten afkomstig zijn uit de (jongere) slibbodem voor de kade (S 4). De dieper gelegen, oudere

slibbodem (S 8) en de pakketten achter de kademuur (S 2) bevatten een aanzienlijk geringer aantal vondsten (afb. 22).

spoor	aantal vondstnummers	aantal (fragmenten)	gewicht (gram)
1	7	43	759
2	77	98	14.551
3	17	19	4.128,50
4	468	638	106.453,50
7	5	5	47
8	97	214	10.945
totaal	671	1017	136.884

22 Overzicht van de sporen met aantal vondstnummers, vondsten en gewicht

	aantal fragmenten	EVE rand	MAE	aantal randen	compleetheid in %: EVE/N randen	breuk in %: (N fragmenten/EVE)* 100
totaal	451	4725	143	172	27,47	9,54
S 2	78	930	29	31	30	8,39
S 4	180	2060	54	56	36,79	8,74
S 8	171	1390	50	75	18,53	12,3

23 Mate van compleetheid en breuk in percentages op basis van het aardewerk.

De informatiewaarde van een vondstcomplex – in dit geval de vulling van de gracht – wordt in een hoge mate bepaald door de vraag of we te maken hebben met een primaire- of een secundaire depositie. Een manier om hierachter te komen is om te kijken naar de compleetheid van de voorwerpen, dat wil zeggen het percentage dat de individuele scherven vertegenwoordigen van de oorspronkelijke objecten. Bij een primaire context is de mate van compleetheid hoger dan bij een secundaire context. Een goed voorbeeld van een primaire afvalcontext, vanwege de ligging achter een huis en gebruikmaking door (opeenvolgende) huishoudens van dat adres, is een beerput. De mate van compleetheid van de voorwerpen in een beerput kan alleen achteraf nog zijn beïnvloed door periodieke of incidentele legingen. Uit de analyse van vondstcomplexen van Amsterdamse beerputten waarbij de keramiek is gekwantificeerd naar EVE is gebleken dat de compleetheid vaak tussen 30 en 45% ligt en in enkele gevallen zelfs kan oplopen tot bijna 80%.¹⁵ Voor gedeeltelijk gelegeerde beerputten – waar meestal sprake van is – kunnen we hierdoor stellen dat de compleetheid een ondergrens heeft van 30% en dat van de genoemde 80% alleen sprake kan zijn wanneer een beerput zelden tot nooit was gelegeerd.¹⁶ Wanneer we met dit referentiekader de vondsten uit de grachtvulling van de Oudezijds Voorburgwal onder de loep nemen, dan lijken

¹⁵ Jayasena 2020, 232-233.

¹⁶ Dit was het geval bij de in 2013 opgegraven beerput van het 17de-18de-eeuwse Momhuis, Oudezijds Voorburgwal 40 (Ons' Lieve Heer op Solder), zie Ostkamp 2017, 37.

de compleetheidswaarden van circa 30% te wijzen op een primaire afvalstort (afb. 23). Dit zou dan gaan om het – huishoudelijke – afval van de bewoners en gebruikers van de bebouwing langs de gracht, een beeld dat aansluit bij de vondstverspreidingen aan het Rokin dat in kader van de aanleg van de Noord /Zuidlijn archeologisch is onderzocht. Bij baggerwerkzaamheden werd een deel van het in de grachtbodem verzonken afval weg geschept, in feite hetzelfde effect dat legingen van een beerput hadden op een vondstcomplex.

4.1.1 Datering

Op basis van de vondsten zijn de gebruikperiodes van de verschillende sporen te dateren (afb. 24). In grote lijnen kunnen de volgende sporen als volgt worden gedateerd: S 1, (ten dele) een rioolvulling, die bestaat uit een mix van twee periodes (1550-1600 en 1800-1900). Dit vondstmateriaal is door de CT-aannemer verzameld, en lijkt niet alleen uit het riool afkomstig te zijn; sporen 2 en 3, verrommelde pakketten van onder de 19de-eeuwse kademuur (S 5 en 6) en boven de oudere roosterfundering (S 7), kunnen in de periode 1750-1850 worden geplaatst, waarbij sprake is van iets oudere opspit; S 4 betreft de jongere grachtvulling uit de periode 1950 tot heden, waarbij wel sprake is (in twee vondstnummers) van materiaal uit de daaronder liggende oudere grachtvulling; materiaal dat werd aangetroffen bij het vrij leggen van de roosterfundering (S 7) stamt uit de periode 1850-1875; en spoor 8 betreft de oudere grachtvulling, met name uit de periode 1500-1600.

Vondstnummer	S	Aantal nummers	Aantal vondsten	Dat van	Dat tot	Periode	Opmerking
OZA14.00001	1	7	43	1550	1900	ca. 1550-1600 en 1800-1900	met intrusie van 1 koelkastmagneet
OZA14.00002	2	6	8	1725	1900	ca. 1750-1850	
OZA14.00003	3	5	5	1500	1850	1750-1850	1 oudere scherf 1500-1700: opspit?
OZA14.00004	2	6	9	1500	1950	1500-1600 en 1800-ca. 1850	
OZA14.00005	2	4	4	1750	1900	1750-ca. 1850	
OZA14.00006	2	5	8	1650	1850	ca. 1750-1800	1 tegel 1600-1700
OZA14.00007	2	5	5	1600	1875	ca. 1800-1850	1 oudere scherf 1600-1650: opspit?
OZA14.00008	2	6	12	1800	1850	1800-1850	
OZA14.00009	3	12	14	1500	2018	1750-1850	2 intrusie glas 2000-2018
OZA14.00010	2	6	6	1650	1850	1750-1850	
OZA14.00015	2	39	46	1675	1900	ca. 1750-1850	1 intrusie rookpijp 1860-1900
OZA14.00016	8	40	96	1450	1700	1525-1600 en 1675(1683)-1700	beker tin: 1683-1700
OZA14.00017	7	5	5	1500	1900	1850-1875	1 steel rookpijp 1740-1800: opspit?
OZA14.00018	4	7	22	1650	1825	ca. 1700-1800	1 beker 2000-2018: intrusie

OZA14.00019	8	57	118	1400	1800	1500-1600; gering 1650-1700	
OZA14.00022	4	174	225	1600	2019	1950-2019	iets opspit/oudere resten
OZA14.00023	4	121	149	1700	2019	1950-2019	iets opspit/oudere resten
OZA14.00024	4	85	90	1500	2019	1950-2019	iets opspit/oudere resten
OZA14.00025	4	81	152	1500	2019	1500-1550; 1625-1700; 1750-1850; 1975-2019	duidelijk meerdere oudere fases nog aanwezig

24 Vondstnummers met datering naar periode

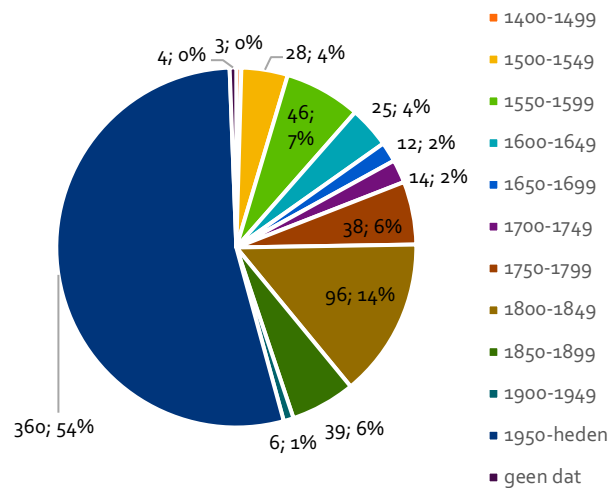
Een opsplitsing van de vondsten naar dateringsintervallen van 50 jaar biedt de mogelijkheid om inzicht te krijgen in de perioden waarin afval in de gracht werd gestort, maar tegelijkertijd ook in de post-depositionele processen zoals baggerwerkzaamheden waarbij materiaal werd verwijderd waarna een nieuwe afvalopeenhoping startte (afb. 25 en 26). De meest betrouwbare informatie wordt bepaald door te kijken naar het aantal records (vondstnummers); deze geeft eerder het aantal individuele objecten weer per periode, terwijl het aantal fragmenten afhankelijk is van de mate van fragmentatie van de objecten. In dat geval kan een kapot gevallen pot in 20 fragmenten tot een overrepresentatie van aantallen in die periode leiden.

Veruit het grootste aantal vondstnummers stamt uit de periode 1950 tot heden: 360 (54%). Een tweede redelijk duidelijk aanwezige periode is die van 1800 tot 1900: 135 vondstnummers (20%). De derde periode betreft die van 1500 tot 1600: 74 vondstnummers (11%). Van de grotere periode 1600 tot 1800 zijn 89 vondstnummers aanwezig (13%). Uit de late middeleeuwen, na het graven van de Oudezijds Achterburgwal in de jaren 80 van de 14de eeuw tot 1500 zijn vrijwel geen vondsten aanwezig.

De sterke ondervertegenwoordiging van vondsten uit de periode ca. 1600 - 1800 kan samenhangen met twee factoren. Ten eerste heeft de aanleg van de jongere bakstenen kademuur op de houten vloerfundering (S 5) uit de 19de eeuw geleid tot het ruimen van grote delen van oudere pakketten. Ten tweede heeft het op diepte houden van de grachtbodem ten behoeve van de vaardiepte, ogenschijnlijk tot ca. NAP -2 m, ook tot ruiming van pakketten met vondsten geleid.¹⁷ Vanaf NAP -2 m is echter nog met afvalmateriaal ter plaatse van de huidige gracht, maar ook onder en achter (aan de landzijde) van de kademuur, rekening te houden. Ter plaatse van de gracht en de kademuur zal dit met name vondstmateriaal van voor ca. 1600 betreffen. Achter de kademuur zullen ook nog de jongere periodes, na 1600, deels aanwezig zijn. Hier is ook met de restanten van meerdere gemetselde riolen te rekenen, die vanaf de percelen onder de huidige straat tot in de gracht doorliepen. Door de aanleg in de 20ste eeuw van het huidige rioolstelsel, en alle andere (gas-, water-, elektra-) leidingen zullen echter oudere sporen en pakketten ter plaatse van de huidige straat sterk vergraven zijn.

¹⁷ Voor een vergelijkbare constatering van de negatieve invloed van het op vaardiepte houden van de grachten zie Veerkamp 2020 (MenA AAR 116).

Gemiddelde datering	Aantal records	Aantal fragmenten
1400-1499	3	3
1500-1549	28	67
1550-1599	46	118
1600-1649	25	43
1650-1699	12	23
1700-1749	14	22
1750-1799	38	39
1800-1849	96	165
1850-1899	39	56
1900-1949	6	7
1950-heden	360	437
geen dat	4	37

25 Gemiddelde datering van de vondsten

26 schijfdiagram met aantal vondstnummers naar periode

4.1.2 Materiaalsoort en datering

Wanneer de aantallen vondstnummers en vondsten voor de drie grootste materiaal groepen aardewerk, glas en metaal, worden ingedeeld naar de gemiddelde datering van de vondsten, dan wordt een aantal zaken inzichtelijk (afb. 27). Al eerder opgemerkt was de duidelijke ondervertegenwoordiging van materiaal uit de periode ca. 1600 - 1800. Meest opvallende is echter de grote verandering in aangetroffen materiaalsoort na 1900. Voor 1900 bestaan de vondsten voornamelijk uit aardewerk; vondsten van glas en metaal zijn nauwelijks uit deze periode aangetroffen. Na 1900 valt de groep aardewerk vrijwel weg, en bestaat het vondstcomplex vooral uit voorwerpen van glas en metaal, aangevuld met kunststof.¹⁸

Gemiddelde datering	aardewerk		glas		metaal	
	aantal rec	aantal fragm	aantal rec	aantal fragm	aantal rec	aantal fragm
1400-1499	3	3				
1500-1549	25	54	2	2		
1550-1599	43	105	1	2		
1600-1649	18	30	4	10	2	2
1650-1699	6	15	1	1	2	2

¹⁸ Let wel: vondsten van kunststof (79 vondstnummers, 93 fragmenten) zijn hierbij niet meegenomen. Zij stammen alle van na 1950.

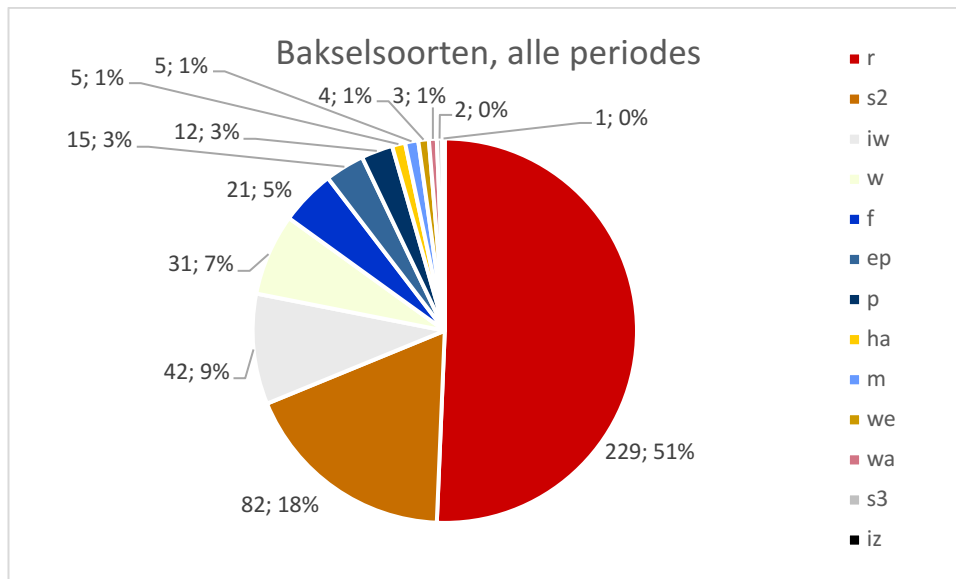
1700-1749	12	13				
1750-1799	30	31	3	3	1	1
1800-1849	87	156	1	1	1	1
1850-1899	38	52				
1900-1949	1	1	2	2	2	3
1950-heden	22	24	139	194	116	122
geen dat					1	1

27 Overzicht van aantallen aardewerk, glas en metaal naar periode

Van de aardewerkvonden bestaat bijna de helft (ruim 42%) van de vondstnummers uit roodbakkerd aardewerk (afb. 28 en 29). Relatief nog goed vertegenwoordigd is het geglaazuurde steengoed (s2; bijna 15%) en het industrieel witbakkerd aardewerk (iw; bijna 13%). Overige bakselsoorten zijn in mindere aantallen aanwezig.

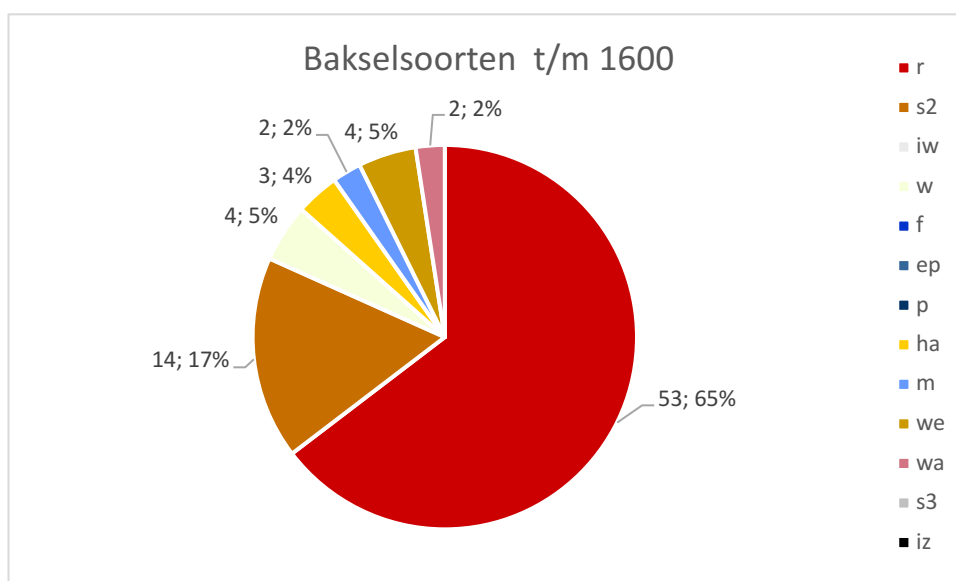
Bakselsoorten	aantal (fragmenten)	percentage	aantal vondstnummers	percentage	gewicht (gram)
r	229	50,66	111	42,37	22405
s2	82	18,14	39	14,89	10678,5
iw	42	9,29	34	12,98	2221
w	31	6,86	23	8,78	2205,5
f	21	4,65	13	4,96	1029,5
ep	15	3,32	14	5,34	1037,5
p	12	2,65	11	4,2	424
ha	5	1,11	3	1,15	108
m	5	1,11	5	1,91	314
we	4	0,88	4	1,53	114
wa	3	0,66	2	0,76	205
s3	2	0,44	2	0,76	52
iz	1	0,22	1	0,38	128

28 Aardewerk naar bakselsoort

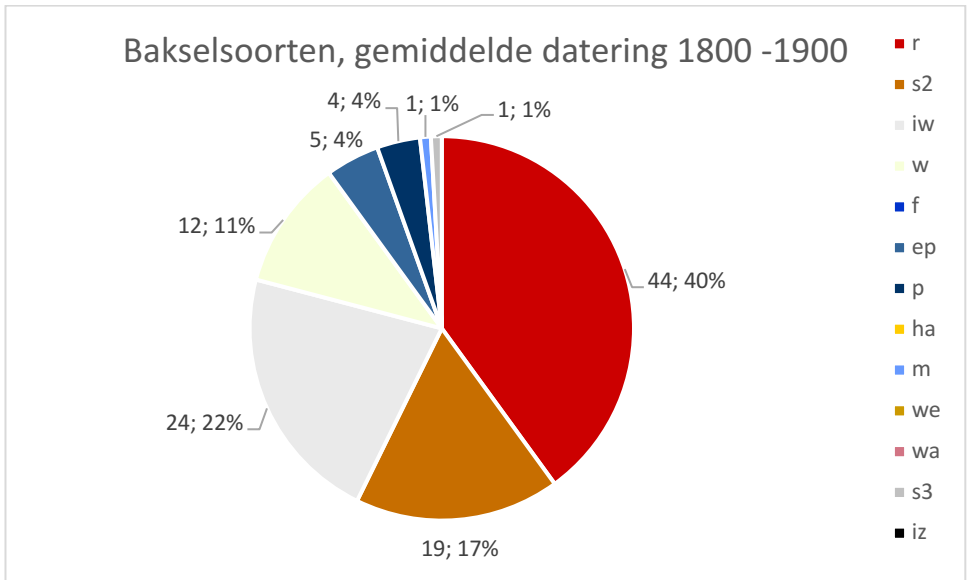

29 Schijfdiagram met bakselsoorten aardewerk, voor alle periodes samen

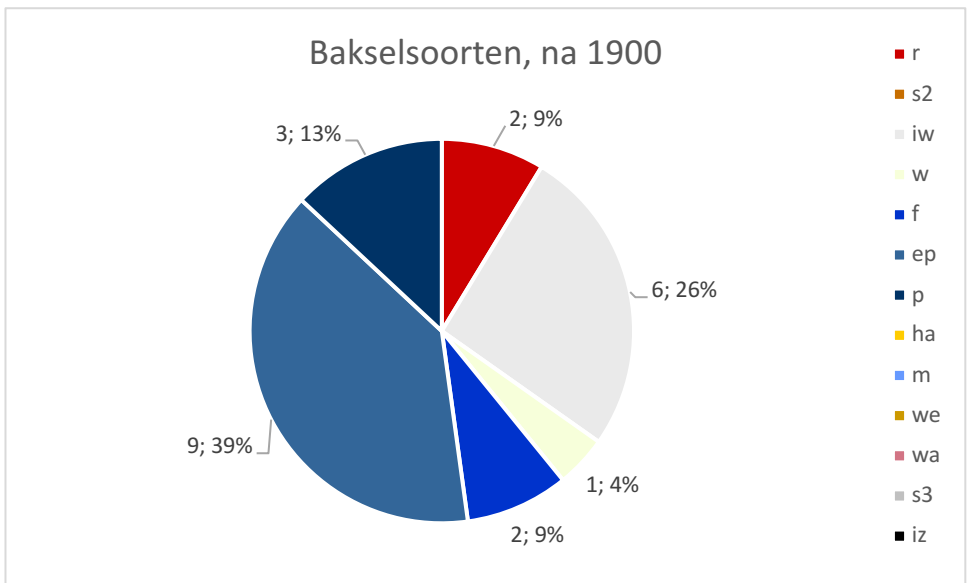
Als we kijken naar de gebruikte bakselsoorten in drie periodes, te weten een gemiddelde datering t/m 1600 (afb. 30), de periode 1800 – 1900 (afb. 31), en na 1900 (afb. 32), dan ontstaat een mooi beeld in de ontwikkeling van het gebruik van de verschillende bakselsoorten. In de late middeleeuwen en de vroege nieuwetijd wordt het grootste deel van het aardewerk nog van roodbakend aardewerk (r) gemaakt, gevolgd door geglazuurd steengoed (s2). In de periode 1800 - 1900 zijn beide bakselsoorten weliswaar nog sterk vertegenwoordigd, maar worden zij al meer en meer verdrongen door het gebruik van (industriële) wit aardewerk (iw, w). In de twintigste eeuw zien we met name het gebruik van (industriële) wit (iw, w) en (Europees) porselein (ep, p).

30 Schijfdiagram met bakselsoorten op basis van aantal vondstnummers, gemiddelde datering t/m 1600

31 Schijfdiagram met bakselsoorten op basis van aantal vondstnummers, gemiddelde datering 1800 – 1900

32 Schijfdiagram met bakselsoorten op basis van aantal vondstnummers, gemiddelde datering na 1900

4.1.3 Vondst en functie

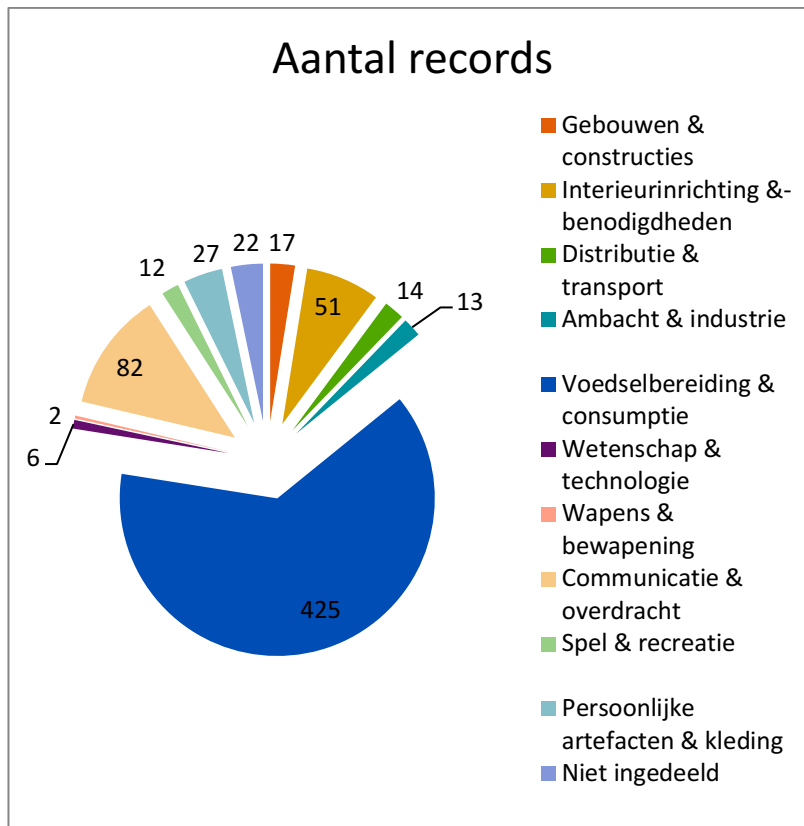
Voor de inventarisatie en registratie van de 1017 vondsten is gebruik gemaakt van het catalogus-systeem dat is opgesteld ten behoeve van het archeologisch onderzoek Noord Zuidlijn.¹⁹ Ook bij dit project was sprake van vondsten uit een waterbodem. Bij de verwerking van deze vondsten en de samenstelling van de vondstcatalogus 'SPUL' is toen niet gekozen voor een indeling naar materiaal, datering of object, maar naar een ordening van de herleidbare objecten volgens de functionele kenmerken van een stad. Hiervoor is een onderscheid gemaakt in tien hoofdcategorieën, te weten: gebouwen & constructies, interieurinrichting &- benodigdheden, distributie & transport, ambacht & industrie, voedselbereiding & consumptie, wetenschap & technologie, wapens & bewapening, communicatie & overdracht, spel & recreatie en persoonlijke artefacten & kleding. Daarnaast is een extra categorie toegevoegd waarin ecofacten en vondsten uit de pre-stedelijke fase van Amsterdam kunnen worden ondergebracht (natuurlijk & pre-urbaan landschap).²⁰ In afbeeldingen 33 en 34 zijn de aantallen vondstnummers en aantal (fragmenten van) objecten per hoofdcategorie weergegeven.

Functie categorie	aantal vondstnummers	aantal objecten (fragmenten)
gebouwen & constructies	17	30
interieurinrichting &- benodigdheden	51	86
distributie & transport	14	15
ambacht & industrie	13	13
voedselbereiding & consumptie	425	690
wetenschap & technologie	6	6
wapens & bewapening	2	2
communicatie & overdracht	82	85
spel & recreatie	12	14
persoonlijke artefacten & kleding	27	29
niet ingedeeld	22	47

33 Overzicht van aantallen vondstnummers en vondsten ingedeeld naar functiegroepen

¹⁹ Gawronski en Kranendonk 2018, 27-29.

²⁰ Gawronski en Kranendonk 2018, 28.

34 Schijfdiagram van aantal vondstnummers opgedeeld naar functionele groepen

Duidelijk blijkt dat het overgrote deel van de aangetroffen objecten in de categorie voedselbereiding en consumptie te vinden zijn (425 vondstnummers, 690 (fragmenten van) objecten). Binnen deze groep zijn met name objecten aanwezig, die met het serveren en nuttigen van dranken, zoals (drank)flessen (135 vondstnummers, 211 vondsten), drinkbekers (23 vondstnummers, 23 vondsten), koppen (18 vondstnummers, 20 vondsten) en kannen (30 vondstnummers, 53 vondsten) van doen hebben.

Ook objecten die met het bereiden en eten van voedsel te maken hebben zijn goed vertegenwoordigd, zoals borden (41 vondstnummers, 49 vondsten), (pap)kommen (31 vondstnummers, 48 vondsten), bakpannen (13 vondstnummers, 16 vondsten), kachelpannen (4 vondstnummers, 6 vondsten), (steel)pannen (4 vondstnummers, 4 vondsten) en grappen (20 vondstnummers, 62 vondsten). In geringe mate zijn objecten aangetroffen die met de opslag van eten en drinken te maken hebben, zoals de deksel van een gemberpot (cat. 4, OZA14.00015CER021) van Chinees porselein. Ook de genotsindustrie was met de rookpijpen redelijk vertegenwoordigd (28 vondstnummers, 40 vondsten).

De grootste groep objecten wordt gevormd door de flessen. Op enkele uitzonderingen na, zoals een mineraalwaterfles van geglazuurd steengoed (cat. 1, OZA14.00002CER006), betreft het vrijwel allemaal flessen van glas van na 1950. Zo is er sprake van melk- of yoghurtflessen (cat. 12, OZA14.00023GLS030), een koffieroomfles (afb. 35a, OZA14.00023GLS029) en een maggiflesje (cat. 20, OZA14.00023GLS039).

Daarnaast zijn er vrij veel limonade c.q. frisdrankflessen van onder meer Pepsi-Cola (afb. 35b, OZA14.00022GLSo27; cat. 14, OZA14.00024GLSo01), Coca-Cola (cat. 17, OZA14.00024GLSo02), 7-Up (cat. 15, OZA14.00024GLSo11), Orangina (cat. 19, OZA14.00022GLSo16) en Hero (cat. 13, OZA14.00022GLSo38).

35 a (links). Een koffieroomfles van na 1990 (OZA.00023GLSo29); b (rechts). Pepsi-Cola fles uit 1972 (OZA14.00022GLSo27)

De meeste flessen hebben echter met alcoholische dranken te maken, zoals vele bierflessen van onder meer de biermerken Grolsch (het type beugelfles in bruin glas, cat. 9, OZA14.00023GLSo01, en vanaf 2008 in groen glas, cat. 10, OZA14.00023GLSo17), Heineken (tot 2013 in bruin, daarna in groen glas, cat. 21, OZA14.00023GLSo38, afb. 36a OZA14.00023GLSo16), Corona (cat. 22, OZA14.00023GLSo14) en Duvel (afb. 36b, OZA14.00025GLSo06), flessen van gedistilleerd zoals Jägermeister (cat. 18, OZA14.00022GLSo15), een rum en cola mix van distilleerderij Het Schipblok²¹ (cat. 16, OZA14.00022GLSo28) en enkele heupflacons (afb. 37, OZA14.00022GLSo20). Slechts vier wijnflessen werden aangetroffen, waaronder een

²¹ De distilleerderij Het Schipblok van J. van Dijk zat op Oudezijds Achterburgwal 130, het proeflokaal in de Oude Hoogstraat 2 (op de hoek met de Oudezijds Achterburgwal 151). Zie https://o2oapps.nl/kaart/1850-1940/Oude_Hoogstraat/2, d.d. 01-06-2021.

champagnefles (cat. 11, OZA14.00024GLSo19). De 19de eeuwse steengoed Jeneverfles voor de Amsterdamse distilleerderij Wijnand Fockink (cat. 2, OZA14.00022CER004) is de enige fles van voor 1950.

5 cm

5 cm

36 a (links). Bierfles van Heineken met schroefdraad uit de periode 2013 – 2018 (OZA14.00023GLSo16); b (rechts). Bierfles van Duvel van na 1975 (OZA14.00025GLSo06)

37 Heupflacon voor Schotse whisky van na 1990 (OZA14.00022GLSo20)

Ook goed vertegenwoordigd zijn de bierglazen (cat. 6, OZA14.00023GLSo44 en cat. 8, OZA14.00024GLSo23) en bierpullen (cat. 7, OZA14.00023GLSo41), niet alleen van glas maar ook van plastic, zoals een bierbeker van Susies saloon dat zich op de Oudezijds Voorburgwal 254 bevindt (afb. 38, OZA14.00022KST006).

38 Bierglas van plastic van Susies Saloon (OZA14.00022KST006)

39 Flesje voor poppers van het merk Rush (OZA14.00022GLSo31)

Tot slot vallen nog enkele kleine flesjes op, waarvan de inhoud niet werd gedronken maar geïnhaleerd: de zogenaamde poppers, populair bij een deel van het uitgaanspubliek (afb. 39, OZA14.00022GLSo31). Ook de oudere vondsten zijn vooral consumptief van aard. Uit de tweede

helft van de 19de eeuw stamt een theepot, gefabriceerd door Petrus Regout (cat. 5, OZA14.00015CER020). Een fragment van een fraaie schenkan met appliques van portretten, acanthusbladeren en een baardmangezicht (afb. 40a, OZA14.00019CER016) stamt uit het midden van de zestiende eeuw en is gemaakt in Keulen. Een andere schenkan komt uit het nu Belgische Raeren, en is in de tweede helft van de zestiende eeuw te dateren (afb. 40b, OZA14.00019CER018).

Twee tinnen lepels met een trompetvormig steeluiteinde en vijgvormige bak dateren uit de late 16de eeuw (afb. 41, OZA14.00016MTL003 en OZA14.00016MTL004). Tot slot valt nog een kleine tinnen beker uit ca. 1683 - 1700 te vermelden, welke zal zijn gebruikt bij het drinken van wijn of brandewijn (afb. 42, OZA14.00016MTL002). De beker is gemaakt in Amsterdam.

40 a (links). Fragment van een steengoed schenkan met baardmangezicht uit Keulen, ca. 1525 - 1550 (OZA14.00019CER016, type s2-kan-39); b (rechts). fragment van een steengoed schenkan uit Raeren, ca. 1560 - 1590 (OZA14.00019CER018, type s2-kan-65)

41 Twee tinnen lepels, gemaakt in Amsterdam in de periode 1600 – 1650, voorzien van een roosmerk (links OZA14.00016MTL003; rechts OZA14.00016MTL004)

42 Kleine tinnen beker, gemaakt in Amsterdam in de periode 1683 – 1700 (OZA14.00016MTL002)

Een tweede grote categorie betreft communicatie en overdracht (82 vondstnummers, 85 (fragmenten van) objecten). In meer dan de helft (47 objecten) van de gevallen betreft het munten, op een na (te sterk gecorrodeerd) te dateren na 1950. In negen van de gevallen gaat het om souvenirs in de vorm van koelkastmagneten. o.a. twee met een geïdealiseerde skyline van de Amsterdamse binnenstad (afb. 43a, OZA14.00001KST001), waarbij die in de vorm van een Sint Jacobsschelp doet denken aan de tijd van de bedevaarten (afb. 43b, OZA14.00025KST003).

5 cm

5 cm

43 a (links). Koelkastmagneet met een skyline van Amsterdam (OZA14.00001KST001); b (rechts). in de vorm van een Sint Jacobsschelp met een skyline van Amsterdam (OZA14.00025KST003)

Een andere souvenir van ceramiek is een "Delfts blauw" melkmeisje (afb. 44a, OZA14.00024CER009). Een merkwaardige uitzondering vormt een souvenir uit het Middellandse zeegebied. Het betreft een Spaanse 20ste-eeuwse amfoor beplakt met Mediterrane schelpen (afb. 44b, OZA14.00023CER005).

5 cm

5 cm

44 a (links). Souvenir van Delft blauw porselein van een melkmeisje (OZA14.00024CER009); b (rechts). meegebracht souvenir van een Spaanse amfoor met schelpen (OZA14.00023CER005)

Ook bankpasjes (2), klantenkaarten (3), entreebewijzen (4, onder meer een van Casino City, (afb. 45, OZA14.00025KST002) en telefoonkaarten (4) vallen binnen de categorie van communicatie & overdracht.

5 cm

45 Entreebewijs voor Casino City, Amsterdam (OZA14.00025KST002)

Individuele objecten zijn onder meer een telefoon (afb. 46a, OZA14.00022KST001), een fotocamera (afb. 46b, OZA14.00023KST011), een cassettebandje (afb. 46c, OZA14.00023KST001) en een floppydisk (afb. 46d, OZA14.00025KST005).

46 a (linksboven). Een telefoon (OZA14.00022KST001); b (rechtsboven). fotocamera van het merk Olympus (OZA14.00023KST011); c (linksonder). TDK cassettebandje D90 voor het opnemen van 90 minuten muziek (OZA14.00023KST001); d (rechtsonder). een 3 ½ inch (90 mm) H(igh)D(ensity) floppydisk (OZA14.00025KST005)

Een aansteker (afb. 47a, OZA14.00024KST002) met daarop reclame voor de Bananenbar, een erotisch getinte bar aan de Oudezijds Achterburgwal nummer 37, kan als een combinatie van een werktuig en een reclameobject worden gezien. Ook de koelkastmagneet van het "RED LIGHT DISTRICT" (afb. 47b, OA14.00024KST016) past in de groep van de reclame uitingen.

47 a (links). Aansteker met reclame voor de Bananenbar (OZA14.00024KST002); b (rechts). kunststof koelkastmagneet als toepasselijke verwijzing naar het onderzoeksgebied (OZA14.00024KST016)

Een derde categorie is die van interieurinrichting en benodigdheden (51 vondstnummers, 86 (fragmenten van) objecten). Hier vinden we objecten die te maken hebben met verwarming (16 vondstnummers, 33 vondsten), verlichting (8 vondstnummers, 10 vondsten), aankleding (14 vondstnummers, 19 vondsten) en pispotten (6 vondstnummers, 17 vondsten). De overige categorieën zijn in duidelijk kleinere aantallen vertegenwoordigd. Te noemen zijn hierbij een steengoed smeltkroesje (cat. 3, OZA14.00022CER002) en een ivoren mogelijke breipenhouder (afb. 48, OZA14.00024FAU001), beide uit de 18de eeuw, toe te wijzen aan de categorie productie & ambacht.

48 Mogelijke breipenhouder van ivoor (OZA14.00024FAU001)

Tot slot zijn nog een aantal vondsten uit de categorie persoonlijke artefacten & kleding uit de 20ste eeuw te noemen, zoals een bril met ovale glazen (afb. 49a, OZA14.00022MTL010), een metalen horloge (afb. 49b, OZA14.00022MTL011), een schoen (afb. 50, OZA14.00023LEE003) en flesjes nagellak (afb. 51, OZA14.00023GLS047 en OZA14.00025GLS004).

49 a (boven). Bril met kunststof glazen, periode 1990 – 2010 (OZA14.00022MTL010); b (onder). polshorloge uit 1990 – 2019 (OZA14.00022MTL011)

50 Schoen van leer met kunststof zool, ca. 2000 – 2019 (OZA14.00023LEE003)

51 Flesjes nagellak (OZA14.00023GLS047 en OZA14.00025GLS004), de roze rechts van het merk OPI

Zoals eerder aangegeven, kan er op basis van de vondstclusters een onderscheid in drie periodes gemaakt worden: voor 1600, 1800 tot 1900 en na 1950 (recent). Wanneer we dan kijken naar de verdeling van de objecten binnen de hoofdcategorieën, ontstaat het volgende beeld (afb. 52).

	tot 1600	tot 1600	1800 tot 1900	1800 tot 1900	1950 tot heden	1950 tot heden
Functie categorie	aantal records	aantal objecten (fragmenten)	aantal records	aantal objecten (fragmenten)	aantal records	aantal objecten (fragmenten)
Gebouwen & constructies	2	6	1	1	5	6
Interieurinrichting & -benodigdheden	11	27	11	17	19	20
Distributie & transport	0	0	0	0	14	15
Ambacht & industrie	0	0	1	1	11	11
Voedselbereiding & consumptie	59	142	111	173	187	255
Wetenschap & technologie	0	0	0	0	5	5
Wapens & bewapening	0	0	0	0	2	2
Communicatie & overdracht	0	0	0	0	81	84
Spel & recreatie	2	3	3	3	6	7
Persoonlijke artefacten & kleding	1	1	2	2	21	23
Niet ingedeeld	2	9	6	24	9	9

52 Aantal vondstnummers en objecten opgedeeld naar functionele categorie, voor drie hoofdperiodes

In de periode tot 1600, en van 1800 tot 1900 zien we dat 90% van de vondstnummers in twee functionele categorieën zijn te plaatsen: voedselbereiding & consumptie en interieurinrichting & -benodigdheden. In slechts geringe aantallen zijn objecten aanwezig die aan andere functionele groepen kunnen worden toegewezen. Kijken we meer in detail naar de voorwerpen binnen de categorie voedselbereiding & consumptie dan zien we een duidelijk tweescheiding. Daar waar tot 1900 vooral aardewerk is aangetroffen dat aan het bereiden en eten van voedsel gerelateerd kan worden (zoals bakpannen, borden, kommen), zien we voor de periode na 1950 vooral glaswerk (flessen en glazen) dat met het nuttigen van drank samenhangt.

Op basis van het vondstmateriaal kan gesteld worden dat de onderzochte buurt tot 1900 vooral als een woonbuurt gezien kan worden. Daarna treedt, op basis van het vondstmateriaal, een opvallende verandering in de functie van de buurt op. Het aandeel voedselbereiding & consumptie neemt sterk af, en richt zich met name op de consumptie van drank. Het aandeel communicatie & overdracht, als ook de algemene functionele diversiteit, neemt sterk toe. Het

vondstmateriaal weerspiegelt een verandering in functie van woonbuurt naar een meer toeristische uitgaansbuurt.

4.1.4 Ruimtelijke verspreiding op basis van de baggervondsten.

De waterbodem voor de kade is in vier eenheden uitgebaggerd en afgevoerd. Deze eenheden zijn van een eigen vondstnummer voorzien, die aan de verschillende percelen kunnen worden toegewezen. Twee eenheden hebben betrekking op dezelfde groep percelen. Van noord naar zuid betreft het de vondstnummers met percelen OZA14.00022, perceelserie 95 - 131; OZA14.00023, perceelserie 131 - 141; en vondstnummers OZA14.00024 en OZA14.00025, perceelserie 141 - 149. Zoals eerder aangetoond, gaat het bij deze vondstnummers vooral om hedendaags materiaal. Toch blijkt dat vondstnummer OZA14.00025 afwijkt van de rest: hier is duidelijk sprake van ouder materiaal (afb. 53). OZA14.00024 betreft dus de jongere grachtvulling van deze percelen; OZA14.00025 betreft het iets dieper aangesneden pakket met vooral materiaal uit de periode 1800 - 1900.

Gemiddelde datering	OZA14.00022	OZA14.00022	OZA14.00023	OZA14.00023	OZA14.00024	OZA14.00024	OZA14.00025	OZA14.00025
	aantal vondstnummers	aantal fragm	aantal vondstnummers	aantal fragm	aantal vondstnummers	aantal fragm	aantal vondstnummers	aantal fragm
1400-1499								
1500-1549							4	16
1550-1599					1	1	1	1
1600-1649							3	4
1650-1699							3	3
1700-1749	1	1			3	3	1	1
1750-1799	4	4	1	1	4	4	7	7
1800-1849	6	8	5	5	2	2	30	81
1850-1899	8	13	2	2	1	1	12	18
1900-1949	4	5	1	1				
1950-heden	151	194	112	140	74	79	19	20
geen dat							1	1

53 Aantallen vondstnummers en fragmenten per zeefnummer, weergegeven naar periode

Om te zien of er binnen een periode sprake is van verschil in ruimtelijke functies, op basis van het vondstmateriaal, kijken we daarom alleen naar de vondsten van vondstnummers OZA14.00022, 23 en 24, aangezien deze vooral na 1950 zijn te dateren.

Het aantal vondstnummers, en aantal vondsten, neemt van noord naar zuid duidelijk af. Dit lijkt te wijten aan de oppervlakte van de ontgraven terreinen: deze neemt per vondstnummer duidelijk af. De vondsten lijken dus qua vondstdichtheid gelijkmatig te zijn verspreid.

Tussen de zones is sprake van duidelijke verschillen in de functionele toewijzing van de vondsten (afb. 54). Grote verschillen doen zich vooral voor in de categorie voedselbereiding & -consumptie en communicatie & overdracht. Nadere beschouwing van de gegevens wijst uit, dat dit verschil te verklaren is in het aantal munten dat werd aangetroffen. 42 van de in totaal 47 aangetroffen munten zijn aan vondstnummer OZA14.00022 toe te wijzen. Een waarschijnlijke verklaring voor deze concentratie aan munten kan gevonden worden in mogelijk geroofde portemonnee(s) met daarin kleingeld. Een groepje van 10 euromunten (maximale waarde 10 eurocent) uit de periode 1999 - 2002 lijkt daarvan een voorbeeld te zijn.

Ruimtelijk	OZA14.00022	OZA14.00022	OZA14.00023	OZA14.00023	OZA14.00024	OZA14.00024
Functie categorie	aantal records (% van totaal)	aantal objecten (fragmenten)	aantal records (% van totaal)	aantal objecten (fragmenten)	aantal records (% van totaal)	aantal objecten (fragmenten)
Gebouwen & constructies	6 (3)	7	0 (0)	0	1 (1)	1
Interieurinrichting &- benodigheden	6 (3)	9	10 (8)	10	5 (6)	5
Distributie & transport	4 (2)	4	7 (6)	7	3 (4)	4
Ambacht & industrie	5 (3)	5	2 (2)	2	3 (4)	3
Voedselbereiding & consumptie	78 (45)	119	78 (64)	106	50 (59)	54
Wetenschap & technologie	4 (2)	4	1 (1)	1	0 (0)	0
Wapens & bewapening	2 (1)	2	0 (0)	0	0 (0)	0
Communicatie & overdracht	52 (30)	55	11 (9)	11	13 (15)	13
Spel & recreatie	3 (2)	4	1 (1)	1	3 (4)	3
Persoonlijke artefacten & kleding	10 (6)	12	8 (7)	8	3 (4)	3
Niet ingedeeld	4 (2)	4	3 (2)	3	4 (5)	4
Totaal	174	225	121	149	85	90

54 Aantallen vondstnummers en fragmenten per zeefnummer, weergegeven naar functionele groep

5 Synthese en conclusies

In de periode april - juni 2019 heeft de afdeling Archeologie van Monumenten en Archeologie (MenA) een Archeologische Begeleiding landbodems in combinatie met een Archeologische Begeleiding waterbodems (AB) uitgevoerd in het kader van de kademuurvernieuwing aan de oneven zijde van de Oudezijds Achterburgwal. Het begeleidde deel heeft betrekking op het traject ter hoogte van de percelen 93 - 149. De begeleiding is de voortzetting op het in 2021 onderzochte noordelijke deel voor de percelen 41 - 93, vanaf de Molensteeg tot en met de Barndesteeg.²² Insteek van de begeleiding was inzicht te krijgen in de opbouw van de kademuur, alsmede in de ontwikkeling van dit gebied op basis van de aanwezige sporen/structuren en vondsten.

Het onderzoek aan de kade aan de Oudezijds Achterburgwal heeft laten zien dat hier minimaal twee bouwfases aanwezig zijn geweest. Van de oudste fase werden enkele kleine delen van een roosterfundering aangetroffen. Deze roosterfundering ligt rond de NAP -2 m, en daarmee ca. 100 cm dieper dan de jongere fundering. Voor de fundering van de jongere kademuur is gebruik gemaakt van een planken vloer op kespen op masten.

Roosterfunderingen werden in de 14de- tot 16de eeuw veelvuldig toegepast bij zware gebouwen zoals kerken, kloosters en stadspoorten, maar ook kademuren en huizen die werden gebouwd op aangeplempte grond.²³ Rond 1615 werd nog de achtergevel van een huis aan de Oudezijds Armsteeg op een roosterfundering geplaatst vanwege de drassige bodemgesteldheid.²⁴ Ook voor de bouw van kademuren werden roosterfunderingen toegepast, zo bleek aan de Oudezijds Voorburgwal ter plaatse van 206-222 in 2014.²⁵ Deze roosterfundering is dendrochronologisch gedateerd ná 1591²⁶, terwijl die van de Oudezijds Achterburgwal van ná 1705 dateert. Waar tot dusver werd aangenomen dat de toepassing van roosterfunderingen in het begin van de 17de eeuw in onbruik raakte is met het onderzoek aan de Oudezijds Achterburgwal vastgesteld dat zeker tot in (de eerste helft van) de 18de eeuw gebruik is gemaakt van deze oorspronkelijk laatmiddeleeuwse funderingswijze. De jongere fase op de Oudezijds Voorburgwal dateert van na 1849²⁷; die van de Oudezijds Achterburgwal van na 1814.

De jongste, 19de-eeuwse fase van de kademuur was geplaatst op een houten (planken) vloer. Deze vloer was gefundeerd op kespen, elk op 3 palen geplaatst. Deze palen waren (vermoedelijk) op stuit in de bodem geheid. Bij de aanleg van deze kademuur is de oudere 18de-eeuwse kademuur tot op de oorspronkelijke roosterfundering (op ca. NAP -2 m) geamoveerd. Van de bouw van deze kademuur kan, behalve van de roosterfundering, niets gezegd worden. Bij de bouw van de 19de-eeuwse kade zijn ook de oudere vondstlagen, alsmede voorheen aanwezige gemetselde riolen, grotendeels geruimd. De opbouw van beide kademuren is goed vergelijkbaar met die zoals aangetroffen aan de Oudezijds Voorburgwal.²⁸

---

²² Gawronski en Veerkamp, AAR93, 2017.

²³ Bijvoorbeeld de Oude Kerk, de Nieuwe Kerk (Baart et al 1972, 52-57), het Minderbroedersklooster (Veerkamp 2002), de Sint-Anthoniespoort (Gawronski, Van Tussenbroek, Derksen en Jayasena 2017) en bebouwing op aangeplempt land op Damrak 49, de Dam en aan de Oude Turfmarkt (Gawronski, Jayasena en Veerkamp 2010). Over roosterfunderingen, zie ook Gawronski en Veerkamp 2003, 10-23.

²⁴ Gawronski en Jayasena 2011, 20-22.

²⁵ Gawronski en Veerkamp 2017.

²⁶ Gawronski en Veerkamp 2017, 31.

²⁷ Gawronski en Veerkamp 2017, 31.

²⁸ Gawronski en Veerkamp, AAR93, 2017.

De fundering van de jongere kademuur op een planken vloer reikt tot ca. NAP -1 m. Deze jongere kademuur is over, en deels voor, de oudere 18de-eeuwse kademuur geplaatst, waarvan de roosterfundering zich op ca. NAP -2 m bevindt. De 18de-eeuwse gracht is in de 19de eeuw dus enigszins versmald.

In totaal zijn 1017 vondsten geborgen, geregistreerd in 671 vondstnummers. Drie clusters in datering kunnen hier worden aangegeven: een periode van ca. 1500 - 1600; 1800 - 1900; en na 1950. Het meeste materiaal is na 1950 te dateren. De hiaten hangen samen met de vernieuwing van de kademuur in de 19de eeuw, en het op vaardiepte houden (ca. NAP -2 m) van de vaargeul. Door deze activiteiten is dus veel van het materiaal, maar ook van de structuren, vergraven en afgevoerd.

Het vondstmateriaal biedt niet de mogelijkheid perceelsgebonden uitspraken te doen over hun voormalige functie. Wel wijst de compleetheid van de voorwerpen erop dat we hier te maken hebben met (huishoudelijk) afval dat voor het huis in het water is gestort, als (illegaal) alternatief voor wegwerpen in de eigen beerput. Al met al laat het vondstmateriaal een verandering in de functie van de buurt zien. Daar waar tot in de 19de eeuw met name nog sprake zal zijn geweest van een woon-werk buurt, zien we na 1900 een buurt die sterk onder invloed van het uitgaansleven is komen te staan. Aardig detail is de verspreiding van het kleine muntgeld. Hierin lijkt het beeld van opzettelijk weggegooid portemonnees (vermoedelijk gerold) te herkennen. Qua vondstmateriaal is het onderzoek goed vergelijkbaar met de resultaten van het onderzoek op het Damrak - politiesteiger²⁹, en het al eerder onderzochte noordelijke deel van de Oudezijds Achterburgwal.

---

²⁹ Veerkamp, AAR 116, 2020.

6 Literatuur

Baart, J, W. Krook, A. Lagerweij et al, *Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek*. Amsterdam 1977.

Clevis, H., & J. Kottman, *Weggegooid en teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*. Deventer 1989

Gawronski, J., R. Jayasena en J. Veerkamp, *Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. Archeologische opgraving Oude Turfmarkt (2005)*. (BMA AAR 31), Amsterdam 2010.

Gawronski, J. en R. Jayasena, *Wonen achter de Oudezijds Voorburgwal. Archeologische opgraving Oudezijds Armsteeg, Amsterdam (2008)*. (BMA AAR 60) Amsterdam 2011.

Gawronski, J. en J. Veerkamp, 'Over staal, kleef en stuit. Funderingen in Amsterdam', in: J. Gawronski, F. Schmidt, M-Th. Van Thoor (red.), *Amsterdam. Monumenten en Archeologie 2*. Amsterdam 2003, 10-23.

Gawronski, J. en J. Veerkamp, *Amsterdamse waterbodems, Archeologische Begeleidingen kadewerken en baggeren. Amsterdam (2012-2015)*. (MenA AAR 93) Amsterdam 2017.

Jayasena, R., *Graaf- en modderwerk. Een archeologische stadsgeschiedenis van Amsterdam*. Utrecht 2020.

Oldewelt, W.F.H., *Kohier Personeele Quotisatie 1742*. Amsterdam 1945.

Ostkamp, S., 'Beerput in 't Catgen: keramiek', in: J. Gawronski en R. Jayasena, *Ons' Lieve Heer op Solder. Archeologisch onderzoek Oudezijds Voorburgwal 38-40, Amsterdam (2013-2014)*. (MenA AAR 100) Amsterdam 2017, 36-89.

Scheltema, P., *Aemstel's oudheid of gedenkwaardigheden van Amsterdam. Eerste deel*. Amsterdam 1855.

Veerkamp, J., 'Bedelmonniken bij de Nieuwmarkt', *Ons Amsterdam* 54 (2002), 154-157.

Veerkamp, J. *De Politesteiger. AB Baggeren Damrak, Amsterdam (2018)*. (MenA AAR 116) Amsterdam 2020.

Verkerk, C.L., 'De oudste stadspoorten van Amsterdam', in: P.J. Woltering, W.J.H. Verwers, G.H. Scheepstra (red), *Middeleeuwse toestanden. Archeologie, geschiedenis en monumentenzorg. Aangeboden aan Herbert Sarfatij bij zijn 65e verjaardag*. Amersfoort 2002, 281-303.

Bijlage 1 Sporen

Spoor	Put	Vlak	Spooraard	Opmerking
1	1	1	riool	Deels aangetroffen, achter geamoveerde kademuur.
2	1	1	laag	Vulling achter stenen kademuur.
4	1	1	grachtvulling	Sterk vervuilde sliblaag. Afgevoerd per beunbak, om te zeven. Zeer nat, niet betreedbaar.
5	1	1	kadefundering	Houten fundering van gemetselde kademuur. Palen, kespen en planken vloer.
6	1	1	kademuur	Oranje-rode baksteen, formaat ca. (LxBxH) 21-21,5 x 10 x 5 cm. Er lijkt sprake te zijn van een schil van ca. 20 cm, en een kern van ca. 50 cm: tezamen dus ca. 70 cm diep. Baksteen kern ca. (LxBxH) 20-20,5 x 10 x 5 cm. Metselverband: laag strek- laag kop
3	1	2	laag	Kleilig pakketje onder Spoor 5: inspoelingslaag van fijne fractie?
7	1	3	roosterfundering	Roosterfundering van langs- en dwarsbalken, waarbinnen de vakken zijn opgevuld met alternerend baksteenpuin en geslagen masten/slieten. Dit is de oude fundering van een stenen kade, vermoedelijk de eerste verstening. Voorzien van schuifhout aan waterzijde
8	1	3	grachtvulling	Ten dele vrijgelegd. Grootste deel van deze oude grachtvulling blijft behouden want wordt niet ontgraven.

Bijlage 2 Vondsten

Veldvondst	Put	Vlak	Spoor	Spooraard	Aantal subnummers	Aantal vondsten	Opmerking
OZA14.00001	1	1	1	riool	7	43	Door aannemer verzamelde vondsten, naar zeggen uit riool Spoor 1, voor perceel 149 - hoek Oude Hoogstraat.
OZA14.00002	1	1	2	laag	6	8	Perceel 149 - hoek Oude Hoogstraat laag achter kademuur (= Spoor 6, onder straat).
OZA14.00003	1	2	3	laag	5	5	Perceel 149; niveau onder de planken fundering (Spoor 5).
OZA14.00004	1	1	2	laag	6	9	Perceel 149, laag achter de kademuur (Spoor 6).
OZA14.00005	1	1	2	laag	4	4	Perceel 147, laag achter de kademuur (Spoor 6).
OZA14.00006	1	1	2	laag	5	8	Perceel 145, laag achter de kademuur (Spoor 6).
OZA14.00007	1	1	2	laag	5	5	Perceel 143, laag achter de kademuur (Spoor 6).
OZA14.00008	1	1	2	laag	6	12	Perceel 141, laag achter de kademuur (Spoor 6).
OZA14.00009	1	2	3	laag	12	14	Losse vondsten van perceel 139 - 149, boven en onder de kadefundering (Spoor 5), geen duidelijke context.
OZA14.00010	1	1	2	laag	6	6	Losse vondsten zonder context, verzameld door de aannemer, voor perceel 143 - 149. Geen eenduidige toewijzing aan een spoor mogelijk!!
OZA14.00015	1	1	2	laag	39	46	Diverse vondsten door aannemer verzameld, voor perceel 149. Zonder eenduidige context, niet aan eenduidig spoor toe te wijzen!!

OZA14.00016	1	3	8	gracht	40	96	Vondsten uit grachtvulling, dieper niveau (Spoor 8), voor de oude roosterfundering (Spoor 7), voor perceel 137.
OZA14.00017	1	3	7	roosterfundering	5	5	Vondsten tussen de palen van de roosterfundering Spoor 7 voor perceel 137.
OZA14.00018	1	1	4	gracht	7	22	Vondsten uit de jongere grachtvulling voor perceel 137.
OZA14.00019	1	3	8	gracht	57	118	Vondsten uit de oudere grachtvulling (= Spoor 8) voor perceel 137.
OZA14.00022	1	1	4	gracht	174	225	Vondsten van grondstroom D (14-04-2019), van voor percelen 95 - 131. Van drie zeeffracties: 4 cm, 1 cm en fijne fractie < 1 cm. Gezeefd op locatie in Beverwijk. Winkelwagens en fietsen waren al uitgeselecteerd.
OZA14.00023	1	1	4	gracht	121	149	Vondsten van grondstroom C (13-05-2019), van voor percelen 131 - 141. Van drie zeeffracties: 4 cm, 1 cm en fijne fractie < 1 cm. Gezeefd op locatie in Beverwijk. Winkelwagens en fietsen waren al uitgeselecteerd.
OZA14.00024	1	1	4	gracht	85	90	Vondsten van grondstroom B (02-05-2019), van voor percelen 141 - 149. Van drie zeeffracties: 4 cm, 1 cm en fijne fractie < 1 cm. Gezeefd op locatie in Beverwijk. Winkelwagens en fietsen waren al uitgeselecteerd.
OZA14.00025	1	1	4	gracht	81	152	Vondsten van grondstroom A (30-04-2019), van voor percelen 141 - 149. Van drie zeeffracties: 4 cm, 1 cm en fijne fractie < 1 cm. Gezeefd op locatie in Beverwijk. Winkelwagens en fietsen waren al uitgeselecteerd.

OZA14.00011	1	2	3	laag	1	dendro	Kesp (?), dieper niveau van onder de 19de eeuwse kadefundering (Spoor 5): 1 x dendro genomen (kesp niet verzameld). DAI: 97675: den, Havelgebied. Datering: 1705-1814, veldatum na 1814.
OZA14.00012	1	1	5	kadefundering	1	dendro	Dendro van een plank van de fundering van Spoor 5, voor perceel 137 - 149. DAI: 97676. Spar. Geen datering.
OZA14.00013	1	1	5	kadefundering	1	dendro	Dendro van kesp van de fundering Spoor 5, voor perceel 137 - 149. DAI: 97677. Den, Litouwen. Datering: 1703-1773 met spinhout. Veldatum 1773.
OZA14.00014	1	1	5	kadefundering	1	dendro	Dendro van kesp van de fundering Spoor 5, voor perceel 137 - 149. DAI: den uit Gotland. Datering: 1718-1804 met spinhout. Veldatum 1804.
OZA14.00020	1	3	7	roosterfundering	1	dendro	Dendro van kesp A van de roosterfundering Spoor 7, voor perceel 137. DAI: 97679, den. Niet gedateerd.
OZA14.00021	1	3	7	roosterfundering	1	dendro	Dendro van de langs balk B van de roosterfundering Spoor 7, voor perceel 137. DAI: 97680, den uit Gotland. Datering: 1543-1705. Veldatum na 1705.

Bijlage 3

Deventer

systeem

catalogus

Opbouw van de catalogusblokjes

1a	vondstnummer
1b	vondstcontext (complexdatering)
2	code van het type
3	objectdatering
4a	maten in centimeters (grootste diameter / hoogte)
4b	beschrijving van het type
5a	baksel
5b	kleur / glazuur
5c	beschrijving van de decoratie
5d	diversen
6a	bodem
6b	oor / steel
6c	completeheid
7	functie
8	productiecentrum
9	literatuur

(alle afbeeldingen in deze catalogus zijn schaal 1:4, tenzij anders aangegeven)

cat. 1

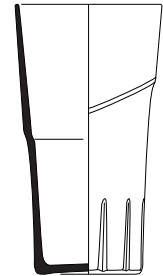
1a	OZA14.00002CER006
1b	OZA14-Put 1-Spoor 2
2	s2-fle-4
3	1800-1850
4a	9,2/-
4b	cilindrische fles met afgeronde schouder, korte cilindrische nek met verdikte lip, platte/holle bodem
5a	steengoed 2 (steengoed met glazuur/engobe)
5b	ijzerengobe en zoutglazuur
5c	
5d	
6a	standvlak
6b	lintoor
6c	fragment
7	fles, mineraalwaterfles
8	Duitsland
9	

cat. 2

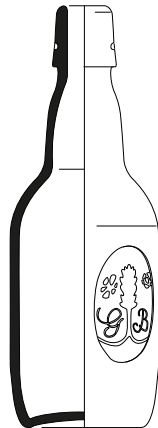
1a	OZA14.00022CER004
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4
2	s2-fle-4
3	1825-1875
4a	9,5/-
4b	cilindrische fles met afgeronde schouder, korte cilindrische nek met verdikte lip, platte/holle bodem
5a	steengoed 2 (steengoed met glazuur/engobe)
5b	ijzerengobe en zoutglazuur
5c	tekst: WYNAND FOCKINK AMSTERDAM
5d	
6a	
6b	lintoor
6c	fragment
7	fles, jeneverfles
8	Duitsland
9	

cat. 3		cat. 4		cat. 5	
1a	OZA14.00022CER002	1a	OZA14.00015CER021	1a	OZA14.00015CER020
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4	1b	OZA14-Put 1-Spoor 2	1b	OZA14-Put 1-Spoor 2
2	w-sme-2	2	p-dek-7	2	iw-the-6
3	1600-1800	3	1800-1875	3	1850-1890
4a	3,3/4,8	4a	9,5/2,2	4a	13,5/-
4b	conische driehoekige smeltkroes, op standvlak	4b	bol deksel met geknikte rand met ribben op de knik	4b	bolle theepot met naar buiten geknikte rand, geprofileerde tuit, op standring
5a	witbakkend aardewerk	5a	Aziatisch porselein, swatow-type	5a	Industrieel wit aardewerk
5b		5b	veldspaatglazuur met besch.	5b	loodglazuur
5c			onderglazuur blauw	5c	geheel wit
5d		5c	gestileerd Chinees landschap	5d	
6a	standvlak	5d		5d	
6b		6a	standvlak	6a	standing
6c	compleet	6b		6b	vormoor (ontbreekt)
7	smeltkroes	6c	compleet	6c	vrijwel compleet
8	Duitsland	7	deksel	7	theepot
9		8	Zuid-China	8	Maastricht
		9		9	

cat. 6		cat. 7		cat. 8	
1a	OZA14.00023GLSo44	1a	OZA14.00023GLSo41	1a	OZA14.00024GLSo23
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4	1b	OZA14-Put 1-Spoor 4	1b	OZA14-Put 1-Spoor 4
2	gl-bek-106	2	gl-bek-107	2	gl-bek-112
3	1975-2019	3	1975-2019	3	2000-2018
4a	8,6/15	4a	9,5/12,5	4a	8/14,5
4b	licht conische beker met een breed en hoog manchet, standvlak, industrieel glas	4b	licht conische tot tonvormige beker met oor, standring of standvlak, industrieel glas	4b	conische beker met een lichte knik halverwege of iets boven het midden, standvlak, industrieel glas
5a	glas	5a	glas	5a	glas
5b	kleurloos	5b	kleurloos	5b	kleurloos
5c	merk: ARCOROC	5c	facetten, merk: DURALEX	5c	emaille, tekst: AMSTEL BIER
5d		5d		5d	
6a	standring	6a	standring	6a	standring
6b		6b	vormoor	6b	
6c	compleet	6c	compleet	6c	compleet
7	bekerglas	7	bierpul	7	bekerglas
8	Frankrijk	8	Frankrijk	8	Nederland
9		9		9	

cat. 9		cat. 10		cat. 11	
1a	OZA14.00023GLS001	1a	OZA14.00023GLS017	1a	OZA14.00024GLS019
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4	1b	OZA14-Put 1-Spoor 4	1b	OZA14-Put 1-Spoor 4
2	gl-fle-95	2	gl-fle-95	2	gl-fle-147
3	1987-1987	3	2007-2018	3	1990-2018
4a	7,6/22,4	4a	0,7/23,2	4a	8,7/30,2
4b	cilindrische bierfles, ('Dikbuikje') met lange bolle hals, afgeronde schouder en afgewerkte conische lip met twee deukjes voor beugel, standvlak	4b	cilindrische bierfles, ('Dikbuikje') met lange bolle hals, afgeronde schouder en afgewerkte conische lip met twee deukjes voor beugel, standvlak	4b	dikwandige cilindrische champagnefles waarvan de schouder vloeiend overgaat in een lange hals met afgewerkte lip met platte draad, hoog opgebolde bodem
5a	glas	5a	glas	5a	glas
5b	bruin	5b	smaragdgroen	5b	groen
5c	vormgeblazen, tekst: GROLSCH	5c	vormgeblazen, tekst: GROLSCH	5c	
5d		5d	beugelfles	5d	
6a	hol standvlak	6a	hol standvlak	6a	opgebolde bodem
6b		6b		6b	
6c	compleet	6c	compleet	6c	compleet
7	fles, bierfles	7	fles, bierfles	7	fles, champagnefles
8	Nederland	8	Nederland	8	Frankrijk
9		9		9	

cat. 12		cat. 13		cat. 14	
1a	OZA14.00023GLSo30	1a	OZA14.00022GLSo38	1a	OZA14.00024GLSo01
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4	1b	OZA14-Put 1-Spoor 4	1b	OZA14-Put 1-Spoor 4
2	gl-fle-155	2	gl-fle-214	2	gl-fle-214
3	1968-1990	3	1990-2019	3	1963-1963
4a	7,3/21	4a	5,6/17	4a	5,5/22
4b	cilindrische melk- of slagroomfles waarvan buik vloeiend overgaat in halflange brede hals, drieledig geprofileerde lip, standring, industrieel glas	4b	cilindrische fles met lange hals en afhangende schouder, met tweeledige lip voor kroonkurk, standring of standvlak, industrieel glas	4b	cilindrische fles met lange hals en afhangende schouder, met tweeledige lip voor kroonkurk, standring of standvlak, industrieel glas
5a	glas	5a	glas	5a	glas
5b	kleurloos	5b	bruin	5b	kleurloos
5c	merk: C.V.C.	5c		5c	emaille, tekst: PEPSI-COLA, merk: 11-A63
5d	Centrale Verpakings Commissie logo Verenigde Glasfabrieken Leerdam	5d	fruitsap (Royal Club)	5d	
6a	hol standvlak	6a	hol standvlak	6a	standring
6b		6b	compleet	6b	
6c	compleet	7	fles, limonadefles	6c	compleet
7	fles, zuivelfles	8	Nederland	7	fles, limonadefles
8	Nederland	9		8	
9				9	

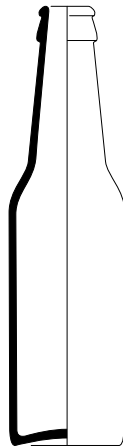
cat. 15	
1a	OZA14.00024GLS011
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4
2	gl-fle-214
3	1990-2018
4a	5,7/19,3
4b	cilindrische fles met lange hals en afhangende schouder, met tweeledige lip voor kroonkurk, standing of standvlak, industrieel glas
5a	glas
5b	smaragdgroen
5c	
5d	fruitsap (Royal Club)
6a	hol standvlak
6b	
6c	compleet
7	fles, limonadefles
8	Nederland
9	

cat. 16	
1a	OZA14.00022GLS028
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4
2	gl-fle-214
3	1930-1960
4a	5,2/15,7
4b	cilindrische fles met lange hals en afhangende schouder, met tweeledige lip voor kroonkurk, standing of standvlak, industrieel glas
5a	glas
5b	kleurloos
5c	emaille, tekst: RHUM-MIX, COLA MET RHUM, merk: 1/8 L
5d	
6a	standing
6b	
6c	compleet
7	fles, limonadefles
8	Nederland
9	

cat. 17	
1a	OZA14.00024GLS002
1b	OZA14-Put 1-Spoor 4
2	gl-fle-225
3	1964-1964
4a	6/19,8
4b	lichtbuikige Coca-Colafles met getailleerd lichaam met kroonkurkclip, met verticale ribben in het midden de tekstvlak met tekst Coca-Cola, standing, industrieel glas
5a	glas
5b	kleurloos, met groene zweem
5c	emaille, tekst: COCA-COLA, merk: 3 CD 64 FLES BESCHERMD
5d	
6a	standing
6b	
6c	compleet
7	fles, limonadefles
8	Nederland
9	

cat. 18	cat. 19	cat. 20
1a	1a	1a
1b	1b	1b
2	2	2
3	3	3
4a	4a	4a
4b	4b	4b
5a	5a	5a
5b	5b	5b
5c	5c	5c
5d	5d	5d
6a	6a	6a
6b	6b	6b
6c	6c	6c
7	7	7
8	8	8
9	9	9

cat. 21

- 1a OZA14.00023GLS038
- 1b OZA14-Put 1-Spoor 4
- 2 gl-fle-245
- 3 2013-2019
- 4a 5,7/23
- 4b cilindrische fles met een korte, afgeronde schouder, licht conische tot iets uitbuigende hals, kroonkurksluiting, standvlak, industrieel glas
- 5a glas
- 5b groen
- 5c tekst: HEINEKEN BIER
- 5d
- 6a hol standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, bierfles
- 8 Nederland
- 9

cat. 22

- 1a OZA14.00023GLS014
- 1b OZA14-Put 1-Spoor 4
- 2 gl-fle-245
- 3 1990-2018
- 4a 5,9/24,2
- 4b cilindrische fles met een korte, afgeronde schouder, licht conische tot iets uitbuigende hals, kroonkurksluiting, standvlak, industrieel glas
- 5a glas
- 5b kleurloos
- 5c emaille, tekst: CORONA EXTRA
- 5d
- 6a hol standvlak
- 6b
- 6c compleet
- 7 fles, bierfles
- 8 Mexico
- 9

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)

In druk verkrijgbaar

Als PDF te downloaden op www.amsterdam.nl/monumenten-en-archeologie

- AAR 1 *Wonen aan een wagenplein. AO Haarlemmerplein (2005).* Amsterdam 2006
- AAR 2 *Tweede Kostverlorenkade. IVO (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 3 *Verschansen achter vuilnis. IVO Amstelstraat (2006).* Amsterdam 2007
- AAR 4 *Scherven uit de Pottenbakkersgang. AO Westerstraat (2003).* Amsterdam 2007
- AAR 5 *In de schaduw van de VOC. AO Rapenburg (2005).* Amsterdam 2007
- AAR 6 *Beerputten en bedrijvigheid. AO Konijnenstraat (2003).* Amsterdam 2007
- AAR 7 *Zerken en graven in de Nieuwezijds Kapel. IVO Rokin (2005).* Amsterdam 2007
- AAR 8 *Opgraving van een mikwe in de Nieuwe Synagoge. Jonas Daniël Meijerplein (2006),* Amsterdam 2007
- AAR 9 *De Hallen. IVO Bilderdijkkade (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 10 *Een fontein in de Buitensingel. AB Leidseplein (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 11 *Diemen Tolbrug. IVO Muiderslootweg (2006).* Amsterdam 2008
- AAR 12 *Boezemgemaal Halfweg. IVO Wethouder van Essenweg (2006).* Amsterdam 2007
- AAR 13 *Frans Ottenstadion. IVO Amstelveenseweg (2004).* Amsterdam 2007
- AAR 14 *Archeologisch opgraving Vijzelstraat (2004).* Amsterdam 2007
- AAR 15 *Aanplantingen in het IJ. AO Martelaarsgracht (2003).* Amsterdam 2007
- AAR 16 *Schuilkerk de Papagaai. AO Kalverstraat (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 17 *De saillant van Het Blauwhoofd. IVO Van Diemenstraat (2006).* Amsterdam 2007
- AAR 18 *De noordwestelijke oever van Oostenburg. AO Oostenburgermiddenstraat (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 19 *Het Shell-terrein. IVO Grasweg (2004).* Amsterdam 2007
- AAR 20 *Het RIVA-terrein. IVO Baarsjesweg (2005).* Amsterdam 2008
- AAR 21 *De Ceintuurbaanpanden. AB Tweede Sweelinckstraat / Sint Willibrordusstraat (2006).* Amsterdam 2008
- AAR 22 *Het Purperhoedenveem. AO Oudezijds Voorburgwal (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 23 *Noord/Zuidlijn, locatie Rokin. AB / AO 2003-2006.* Amsterdam 2007
- AAR 24 *Sportpark Ronald McDonald, IVO Zunderdorpergouw (2007).* Amsterdam 2008
- AAR 25 *N 44, De Keyzer. IVO Czaar Peterstraat (2008).* Amsterdam 2008
- AAR 26 *Het Luycksterrein. IVO Overamstelstraat (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 27 *Oranjerie in Frankendael. AO Middenweg (2003).* Amsterdam 2008
- AAR 28 *Serviesgoed uit een 18de-eeuwse beerput. AO Derde Weteringdwarsstraat (2003).* Amsterdam 2008
- AAR 29 *Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. AB Marnixplein (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 30 *Bolwerk Oosterblokhuis. AO Prof. Tulpplein (2005).* Amsterdam 2008
- AAR 31 *Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. AO Oude Turfmarkt (2005).* Amsterdam 2009

AAR 32		<i>N 43 / Funenpark. AB Cruquiuskade (2008). Amsterdam 2009</i>
AAR 33		<i>Het gemeentearchief terrein. IVO Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009</i>
AAR 34		<i>Spaarndammerdijk 320. IVO (2007). Amsterdam 2009</i>
AAR 35		<i>Wonen aan twee stegen. AO Paardenstraat (2004). Amsterdam 2008</i>
AAR 36		<i>Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. AO Keizersgracht 355 (2005). Amsterdam 2009</i>
AAR 37		<i>Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. AO Nieuwezijds Kolk (2006). Amsterdam 2009</i>
AAR 38		<i>Een dam rond 's Lands Dok. AO Marineterrein Kattenburgerstraat (2005). Amsterdam 2009</i>
AAR 39		<i>Rust en Werk. AB Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009</i>
AAR 44		<i>Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. AO Nieuwe Jonkerstraat (2007). Amsterdam 2010</i>
AAR 45		<i>De Sint Anthonispoort en de stadsmuur. AB Nieuwmarkt (2007). Amsterdam 2010</i>
AAR 46		<i>Boren voor de Bijenkorf, AB Noord/Zuidlijn Dam (2007). Amsterdam 2010</i>
AAR 47		<i>Spuistraat AO Spuistraat 256-258 (2008). Amsterdam 2010</i>
AAR 48		<i>Sporen in de Suikerbakerssteeg, AO OZ Voorburgwal (2008). Amsterdam 2010</i>
AAR 49		<i>Bewoning tussen Nes en stadswal, AO OZ Voorburgwal/Pieter Jacobsstraat (2005). Amsterdam 2010</i>
AAR 50		<i>Glasafval op het achtererf, AO Rozenstraat (2006). Amsterdam 2010</i>
AAR 51		<i>De Buiksloterbreek. IVO Marjoleinterrein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010</i>
AAR 52		<i>Plavuizen in de Kalverstraat. AB Kalverstraat 151, Amsterdam (2008). Amsterdam 2010</i>
AAR 53		<i>Bolwerk Muiden. AB Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010). Amsterdam 2010</i>
AAR 54		<i>Archeologische Signaleringskaart Amsterdam. Amsterdam 2010</i>
AAR 55		<i>Rozenstraat 194, AO, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010</i>
AAR 56		<i>Bergbezinkbassin, AB Haarlemmerplein, Amsterdam (2010). Amsterdam 2011</i>
AAR 57		<i>De Nieuwe Ooster. IVO Rozenburghlaan, Amsterdam (2011). Amsterdam 2011</i>
AAR 58		<i>Ophogingen en bedrijfsafval VOC-werf. AB Oostenburg kavel 5, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011.</i>
AAR 59		<i>Van Buitenpolder tot Uilenburg. AO Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011</i>
AAR 60		<i>Wonen achter de OZ Voorburgwal. AO OZ Armsteeg, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011</i>
AAR 61		<i>Cluster Schievink. AO Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011</i>
AAR 62		<i>Beerput Spuistraat 30. AB, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011</i>
AAR 63		<i>De 17de-eeuwse stadswal bij de Regulierspoort. AB Rembrandtplein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011</i>
AAR 64		<i>Van scheepshelling tot Koorndrager. AO Oudeschans 73-77, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012</i>
AAR 65		<i>Op 't Water gewonnen, AB Dam 2-4, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012</i>
AAR 66		<i>De waterkelder van de Portugese Synagoge. AB Mr. Visserplein 3, Amsterdam (2010). Amsterdam 2012</i>
AAR 67		<i>'Ons Genoegen', AO Elandsstraat 101, Amsterdam (2010). Amsterdam 2012</i>
AAR 68		<i>Oud Zunderdorp begraven achter de kerk. AB Begraafplaats Zunderdorp (2010). Amsterdam 2012</i>
AAR 69		<i>Marine Etablissement Amsterdam. IVO Kattenburgerstraat, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013</i>
AAR 70		<i>Sporen van het 16de-eeuwse landelijke gebied buiten het Singel. AB Herengracht 74-78, Amsterdam (2010). Amsterdam 2013</i>

- AAR 71 Een beerput van welgestelden in de Amsterdamse grachtengordel 1675-1750. AO Herengracht 12, Amsterdam (2006). Amsterdam 2013
- AAR 72 Menselijke skeletten in een steeg in Nieuwendam. AB Nieuwendammerdijk 305-307, Amsterdam (2011). Amsterdam 2013
- AAR 73 Tussen Nieuwezijds Voor- en Achterburgwal. AB Spuistraat 3A/Nieuwezijds Voorburgwal 16, Amsterdam (2011). Amsterdam 2013
- AAR 74 Aanplanting in de Amstelbocht. AB Diepriool Nieuwe Doelenstraat, Amsterdam (2010-2011). Amsterdam 2013
- AAR 75 Heiligeweg 32. AB Heiligeweg 32, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013
- AAR 76 Wibautveste. AB Wibautstraat 198 e.v., Amsterdam (2013). Amsterdam 2013
- AAR 77 Ophogingen in de Liesdel. AB Lange Niezel 16, Amsterdam (2012). Amsterdam 2013
- AAR 78 Molen de Ruyter. AB Kazernestraat 14, Amsterdam (2012). Amsterdam 2014
- AAR 79 De pottenbakkerij aan de Overtoom, AB Schoolstraat 5-19, Amsterdam (2012). Amsterdam 2014
- AAR 80 Sporen van een woonhuis in de Warmoesstraat 1500-1700. AB Warmoesstraat 15, Amsterdam (2011). Amsterdam 2014
- AAR 81 Passeerder / Osdorp bolwerk. AO Nieuwe Passeerdersstraat 2, Amsterdam (2013). Amsterdam 2015
- AAR 82 Molen de Star. AB Jacobs Catskade 37-41, Amsterdam (2012). Amsterdam 2015
- AAR 83 Kerkhof Sint Mariaklooster. IVO Nes 116-118, Amsterdam (2012). Amsterdam 2015
- AAR 84 Een 19de-eeuws kanon bij Zeeburg. AB Amsterdam-Rijnkanaal, Amsterdam (2015). Amsterdam 2015
- AAR 85 Buitenplaats Rust en Werk (1637-1887). AO Amstedijk 67/IVO Dora Tamanaplein, Amsterdam (2012-2014). Amsterdam 2016
- AAR 86 BloemDwars. AB Binnenterrein Bloemgracht 143/Bloemstraat 150-154, Amsterdam (2015). Amsterdam 2016
- AAR 87 Van ontginningsloot tot beerput. AB Oudezijds Armsteeg 9-33, Amsterdam (2012). Amsterdam 2016
- AAR 88 Pauwenlaan. IVO fase 1 Julianaplein BB en C, Amsterdam (2016). Amsterdam 2016
- AAR 89 Oostenburg: bedrijfsgebouwen van de VOC. IVO Oostenburg, kavel 7, 8 en 13, Amsterdam (2011 en 2015). Amsterdam (2016) 2017
- AAR 90 Het eiland Marken in Amsterdam 1592-1930. AO Valkenburgerstraat 130-146, Amsterdam (2011-2012). Amsterdam 2016
- AAR 91 Tussen Veenweg en Schinkel. IVO Amstelveenseweg 122, Amsterdam (2016). Amsterdam 2016
- AAR 92 Sint Jacob. IVO Plantage Middenlaan 52, Amsterdam (2016). Amsterdam 2016
- AAR 93 Amsterdamse waterbodems. AB kadewerken, Amsterdam (2012 en 201). Amsterdam 2017
- AAR 94 De stad in profiel. AB in het centrum van Amsterdam (2011-2016). Amsterdam 2017
- AAR 95 De Waag op de Nieuwmarkt. Archeologische en bouwhistorische begeleiding, Amsterdam (2013-2014). Amsterdam 2017
- AAR 96 Oude Oosterbegraafplaats. AB Metis Montessori Lyceum, Amsterdam (2017). Amsterdam 2017
- AAR 97 Werken langs de Weespertrekvaart. AB Kop Weespertrekvaart, H.J.E. Wenckebachweg, Amsterdam (2015). Amsterdam 2017
- AAR 98 De zeventiende-eeuwse vestingwerken van Amsterdam. Vijf Archeologische Begeleidingen en één IVO op zes locaties langs de vestingwerken van Amsterdam (2008 – 2015). Amsterdam 2017
- AAR 99 Oostenburg: woningen en stadsschuitenmakerswerf. AO Oostenburgervoorstraat (Wiener & Co), Amsterdam (2013-14). Amsterdam 2017
- AAR 100 Ons' Lieve Heer op Solder. Archeologisch onderzoek Oudezijds Voorburgwal 38-40, Amsterdam (2013-2014). Amsterdam 2017
- AAR 101 De Groot Duivendrechtsepolder. IVO Ouderkerkerdijk 170, Amsterdam (2017). Amsterdam 2018
- AAR 102 De Ipenslotersluis in de Diemerzeedijk. AB Ipenslotersluis en Diemerzeedijk, Amsterdam (2016-2017). Amsterdam 2018
- AAR 103 De Spaarndammerdijk. AB Spaarndammertunnel, Amsterdam (2016). Amsterdam 2018

- AAR 104 *Vak 14 van de Oude Oosterbegraafplaats. IVO Mauritskade 61 (2018).* Amsterdam 2018
- AAR 105 *Een midden 17de-eeuwse beerput. AB Nieuwe Leliestraat 23, Amsterdam (2015).* Amsterdam 2018
- AAR 106 *Poldermolens aan de Rijperkolk. AB Uitdammerdijk 30, Amsterdam (2017).* Amsterdam 2018
- AAR 107 *Historische Singelkade. AB walmuurvernieuwing Singel, Amsterdam (2017).* Amsterdam 2019
- AAR 108 *Achter de Nieuwendijk. AB Nieuwe Nieuwstraat 17 en Sint Nicolaasstraat 34-36 Amsterdam (2016).* Amsterdam 2019
- AAR 109 *Looierij de Witte Bok. AB Fokke Simonszstraat 61-63, Amsterdam (2017).* Amsterdam 2019
- AAR 110 *In de Vierde Uitleg. AB Kerkstraat, Utrechtsestraat en Weesperplein (2016-2018).* Amsterdam 2019
- AAR 111 *Palen voor Uitdam. AB-wo palenrij Uitdam (2019).* Amsterdam 2020
- AAR 112 *Gangen, woningen en landwinning aan de Uilenburgergracht. AO Valkenburgerstraat 72-106, Amsterdam (2016).* Amsterdam 2020
- AAR 113 *In de Uilenburgergracht. AB Valkenburgerstraat 14-16, Amsterdam (2016), Amsterdam 2020.*
- AAR 114 *Oudeschans 40, AB, Amsterdam 2019.* Amsterdam 2020
- AAR 115 *Noord/Zuidlijn: catalogus van glasvondsten.* Amsterdam (in prep.)
- AAR 116 *De Politiesteiger. AB Baggeren Damrak, Amsterdam (2018).* Amsterdam 2020
- AAR 117 *Het fundament van het Paleis voor Volksvlucht. AB Frederiksplein, Amsterdam (2018).* Amsterdam 2020
- AAR 118 *Gedempt in 1586: een sloot langs de 'dwars wegh'. AB Reguliersbreestraat 30-32, Amsterdam (2018).* Amsterdam 2020
- AAR 119 *Lijnbaan 's Lands Welvaren. AB Marnixstraat 157, Amsterdam (2018).* Amsterdam 2020
- AAR 120 *Brood en IJzer. OA Valkenburgerstraat 186-208, Amsterdam (2001, 2003 en 2004).* Amsterdam 2020
- AAR 121 *Aan de monding van de Amstel. AB Warmoesstraat 87, Warmoesstraat 91, Nieuwendijk 111, Damrak 44 en Prins Hendrikkade 52-53, Amsterdam 2020*
- AAR 122 *De Grootte Keijser. AB Keizersgracht 242-252, Amsterdam (2006).* Amsterdam 2020
- AAR 123 *De stadspoort onder het Rembrandtplein. IVO Rembrandtplein (2019).* Amsterdam 2021
- AAR 124 *In het veen van Okesthorpe. IVO Osdorperweg 454 (2019).* Amsterdam 2021
- AAR 125 *Aan de randen van de werf. AB Oudeschans 87 (2019).* Amsterdam 2021
- AAR 126 *Reconstructie kademuur Grimburgwal. AB Grimburgwal, Amsterdam (2020).* Amsterdam 2021
- AAR 127 *De Texelse kade aan het Open Havenfront. AB De Entree, Prins Hendrikkade, Amsterdam (2018-2019).* Amsterdam 2021
- AAR 128 *Op de rand van water en land. AB kadevernieuwing Oudezijds Achterburgwal, Amsterdam (2019).* Amsterdam 2021

Colofon

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 128

Amsterdam 05-06-2021

ISSN: 1872-5139

Voor akkoord rapportage:

Het college van burgemeester en wethouders,
namens hen,

R.M. Jayasena
Senior KNA-archeoloog
Gemeente Amsterdam
Monumenten en Archeologie

Tekst:	Peter Kranendonk, Ronald Klein (bijdrage verwerkt in Hoofdstuk 4)
Redactie:	Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
Veldwerk:	Peter Kranendonk, Ronald Klein, Eddie de Vlugt
Tekeningen:	Jort Maas, Peter Kranendonk, Ron Tousain (objecten)
Foto's:	Peter Kranendonk (veld), Ron Tousain (objecten)
Vondstverwerking:	Ronald Klein, Eddie de Vlugt, Peter Kranendonk
Deventer Systeem catalogus:	Jort Maas
Vormgeving:	MenA

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2021 Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900
Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Monumenten en Archeologie. MenA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek